

EEEH Dergi

Eşit, Erişilebilir, Engelsiz Hayat

Sayı: 56

Ekim 2018

Editörler: Elif Emir Öksüz, Deniz Aydemir Döke, Meral Sözen.

Yazım Denetimi: Gülcan Altun, Pınar Yavuz.

Web Sorumlusu: Burak Sarı.

Ses Teknik Destek: Burak Sarı.

Yayınlayan: Engelsiz Erişim Derneği.

İletişim Bilgileri:

Web: <http://eeeh.engelsizerisim.com>

E-posta: eeehdergi@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/eeehdergi

Twitter: www.twitter.com/eeehdergi

İçindekiler

Editörden 3

Merhaba Gençlik 5

İyi İnsanlar A'dan Z'ye Sıralı Tam Liste 9

İlk Görüşte Aşk 11

Aşk Zincir Tanımaz 13

Benim İçin Bağımsız Yaşam... 16

Bedenimin Koltuk Değnekleriyle İmtihanı 18

Bağımsız Hareketin Sırrı Bastonda Saklı 28

Yolculuk Türküsü II 32

Yaz Geldi Böyle Oldu 38

Bastonumuza Kişilik Kazandırmak 41

Bebek Bakımına Dair Körcül İpuçları 43

Serpil Acar'ın Bebekleri 50

Öylesine... 55

Teşekkür 58

Editörden

Ekim Ayı'nın gelmesi, sonbaharın kendini iyice göstermesi demek – ama bizim için aynı zamanda Beyaz Baston Festivali ve bağımsız hareketin kutlanması demek. Bu kutlama, yazarlarımızın en güzel yazılarını derlediğimiz sayımızla daha anlamlı, daha şenlikli ve daha heyecanlı. Fazla oyalanmadan okumaya başlayalım çünkü birbirinden güzel tam 14 yazı bizi bekliyor.

Elif Emir Öksüz, bizlere “Merhaba Gençlik” diye başlayarak sesleniyor ve toplumun engellilerden kısıtlı beklentilerinin ötesine neden geçmemiz gerektiğini anlatıyor. Engellilerden beklentisi olmayan insanlar toplumun yalnızca bir kısmını oluşturuyor; Meral Sözen, “İyi İnsanlar A'dan Z'ye Sıralı Tam Liste” başlıklı yazısında hiç kimseyi atlamadan engelliliğe yönelik yaygın toplumsal tutumları paylaşıyor.

Mihri İlke Çeperli ise toplumsal önyargıları ayna gibi yansıtan kendi romantik ilişki deneyimlerinden bahsediyor “İlk Görüşte Aşk”ta.

Benzer şekilde, Burak Sarı da “Aşk Zincir Tanımaz” başlıklı yazısında, aşkın devrimsel bir eylem olduğunu bir kez daha hatırlatıyor.

Buradan her ayın ama en çok festival ayımızın meselesi, bağımsızlık konusuna geçiyoruz ve konuyu Beyza Ünal'ın Bağımsız Yaşam felsefesinin kendisine ne ifade ettiğinden bahsettiği “Benim İçin Bağımsız Yaşam...” yazısı ile açıyoruz.

Engin Yılmaz, aşil tendonunun kopmasıyla yaşadığı farklı bir sakatlık deneyimine bugüne kadar öğrendiklerine dayanarak getirdiği çözümleri ve bağımsızlık mücadelesini tekrar kazanmasını anlatıyor “Bedenimin Koltuk Değnekleriyle İmtihanı”nda.

Canan Çam Yücel ise “Bağımsız Hareketin Sırrı Bastonda Saklı” diyerek, bizlere bastonun görme engelli öğrencilerinin hayatlarındaki yerini aktararak, bastonun küçük yaşlardan itibaren kullanılmasının önemini hatırlatıyor.

Bahar Yavuz'un tek başına çıktığı yurtdışı seyahatinde yaşadıklarını paylaştığı yazısı “Yolculuk Türküsü II” ise bastonun özgürleştirici etkisini taa içimizde hissettiriyor ve hepimizi yeni yolculuklara heveslendiriyor.

“Yaz Geldi Böyle Oldu” başlıklı yazısında Mürşide Cığerlioğlu da geri adım atmadan hayatın içine karıştığında içine düştüğü bazı durumlardan ve yaşanıp bittikten sonra, bunlara nasıl gülebildiğinden bahsediyor.

Eylem Yurtsever ise “Bastonumuza Kişilik Kazandırmak” başlıklı yazısında, herkese, gününün bir kısmını birlikte geçirdiği bastonlarını kendi keyfine göre kişiselleştirmesini öneriyor.

Bu sayıda birkaç önerimiz de bebeklerle ilgili... “Bebek Bakımına Dair Körcül İpuçları”nda, kör bir anne adayı olarak Deniz Aydemir Döke bize kendi okuduklarını derliyor ve herkesin kendi işine yarayan yöntemi bulmasının önemli olduğunu hatırlatıyor.

Bebek demişken, Pınar Yavuz'un engelli oyuncak bebekler yapan Serpil Acar ile yaptığı söyleşiyi “Serpil Acar'ın Bebekleri” başlıklı yazısından okuyabilirsiniz.

Son olarak, Gülcan Altun teknolojinin erişilebilirliğin ve bağımsız yaşamın sağlanmasındaki rolüne değiniyor “Öylesine...” kaleme aldığı yazısında

ve Sevgi Mart da onu iki önemli örnekle destekliyor. Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı GETEM’e ve Sesli Betimleme Derneği SEBEDER’e teşekkürlerini sunuyor, bağımsız bir şekilde kitap okuyabilmesini ve film izlemesini sağladıkları için.

Bizler de bu güzel yazıları bir kez daha okuduğunuz için hepimize teşekkür ediyoruz. Bir sonraki ay yeni yazılarla görüşmek üzere...

Merhaba Gençlik

Elif Emir Öksüz

elifemiroksuz@gmail.com

Sayı 35, Ocak 2017

Merhaba gençlik,

Biliyorum toplumun pek bir beklentisi yok bizden. Gölge etmesek yetecek onlara. Bu yazıyı, sakın ha toplumun bu haline uymayın diye yazıyorum, bu akıntıya kapılmayın diye.

Anneniz kardeşinizin notlarını, Asuman Teyze'nin kızının notlarıyla karşılaştırır; kardeşinize dil döker, belki bağırp çağırır daha çok çalışsın diye ama size hiç bir şey söyleyen olmaz. Sofra kurulur, yemekler gelir. Tabakta bir tavuk butu, bir el uzanır, alır parçalar butu sizin için. Yemek yenir, sofraya kaldırılacak; herkes bir şeyler taşır, size ise, "aman ha sen otur" denir. Yaş gelir otuza. Toplum daha yirmi beşinde başlar başkalarına sormaya "evlilik yok mu" diye, size soran olmaz belki kırka bile gelseniz. Güvenlikten geçilecek diyelim, kimse sizden beklemez ki bir kötülük, üzeriniz aranmaz. Beklemez yani kimse, ne iyilik ne kötülük sizden. Peki ya siz? Siz de mi bir şey beklemiyorsunuz kendinizden?

Benim doktora yaptığım bölüme iki tane yeni hoca alınacak. Burada işler biraz farklı, atama diye bir şey yok. Bölüm ilan veriyor ve tıpkı bildiğimiz eleman arama süreci gibi adayları kendi seçip kendi karar veriyor. Bunun için bölümdeki birkaç hocadan oluşan bir komite kuruluyor. Bu komitede bazen bir de öğrenci bulunuyor. Bu yıl, benim için ne büyük bir onurdur ki yurtdışından gelmiş kör bir öğrenci olan ben, kırık İngilizcemle bu görev için seçildim.

Şimdi bu beklenti işinin benim okulumla ne alakası var diye düşünüyor olabilirsiniz. Hemen açıklıyorum. Bu görevin gerektirdiklerini yerine getirirken, aslında bu yazıyı yazmaya karar verdim. Aklımdan geçenleri sizinle paylaşmak istedim. Her şey olup biterken, bir an durup düşündüm. Şu an yaptıklarım ve hissettiklerim ne kadar farklı

olurdu, eğer ben kendimden hiçbir şey beklememiş olsaydım zamanında diye geçirdim aklımdan.

Bu görevde olmak; komitedeki diğer hocalarla bir sürü toplantıya katılmak demek, başvuruları incelemek ve fikir belirtmek demek, seçilen adaylar okula mülakata davet edildiğinde ortalıkta koşuşturan kişi olmak demek, adaya bazen akşam yemeğinde ya da öğle yemeğinde eşlik etmek demek ve başka her ne gerekiyorsa onu yerine getirmek demek.

Ya hiç beklememiş olsaydım kendimden bir yerden bir yere tek başıma gitmeyi? Ya kimsem olmasaydı, bunu yapabileceğimi, yapmam gerektiğini söyleyen? Ya bağımsız hareket becerilerim zayıf olsaydı? Derslere gitmek bile bir külfetken bir de her hafta toplantılara nasıl gidecektim? Hadi diyelim ki bir şekilde gittim. Peki o başvurular? Bilmeseydim okunmayan PDF dosyalarını okunur bir hale çevirmeyi? Öğrenmemiş olsaydım epostalara dosya eklemeyi? Metnin içine yazıyorum, oradan okuyun deseydim mesela hocalara... Karşımda dört tane hoca. Konuşuyorlar bir aday hakkında. Dördü de benzer bir şey söylüyor. Kendime güvenmeseydim, fikirlerimi ifade etmeye cesaretim olmasaydı, karşıt bir şey söyleyebilir miydim?

Altı tane aday çağrıldı, altı farklı gün. Hepsi dokuzdan beşe kadar ter döktüler mülakatlarda işe alınabilmek için. Her gün farklı zamanlarda, farklı odalarda en az üç mülakata katılıyordum her aday için. Kullanamasaydım takvimimi, tutabilir miydim hepsini aklımda? Bölümdeki tüm öğrenciler adayla görüşmeye davet ediliyorlar. Ben de öğrenci olduğum için bu oturumları yönetme görevi bende idi. Gelenleri karşıla, konuşmayı canlı tut, kimse konuşmuyorsa sen konuş, hepsi evet benim işimdi. Toplum içinde konuşmayı da beklememiş olsaydım kendimden... Aday bir şey soruyor, "şu nerede bu nerede" diye, adayı alıp bölüm başkanının odasına götürmem lazım, düşünsenize ben hala eski ben olsaydım, hani şu üniversitede tuvalete gitmek için birilerini beklemek zorunda olan ben, nasıl başa çıkardım bu durumla?

Komite başkanı dedi ki, adayla akşam yemeğine gidilecekti. Bölümden bir hoca bir de ben eşlik edecekmişiz adaya, maksat hem yemek hem adayın ağzından laf almak. Dediler şehir merkezinde bir İtalyan restoranına gidiliyormuş. Hoca dedi, "Elif saat yedide hazır ol". Baktım internetten, restoran şık bir yer gibi geldi kulağıma. Görev de

önemli, bölümü temsil ediyorum. Ortama ve duruma uygun görünmem, ona göre giyinmem lazım. Düşünsenize kırmızı bir pijama altı ve mor bir kazakla gittiğimi yemeğe. Ben ne bileyim. Etrafımdakiler çirkin görünsem de hiç söylemediler ki bana bu güne kadar. Ben üzülürüm diye düşünmüşler. Kimse beklemedi ki benden, kendileriyle bir olmamı, aynı kulvarda koşmamı. Neyse ki durum bu değil de iyi kötü bir fikrim var nerede ne giyilir diye.

Aman canım, giyim miyim bize ne. Bu gün ne giysem mi izliyorum, bize yemeği anlat mı dediniz? Hemen anlatayım. Mönüyü internetten okudum kim sorarsa. Bir gittim mönü değişmiş. Bir yanımda hayatımda ilk kez gördüğüm aday, diğer yanımda bölümde en az tanıdığım hoca. Garson kâğıtları bırakıp çekmiş gitmiş. Ne yapayım, adamlara mönüde ne var diye mi sorayım. Neyse kendi teklif etti okumayı. Ah çok mu şapşal göründüm acaba? Mönü, mönü değil, Da Vinci'nin şifresi mübarek. Yengeç bacağına enginar mı doldurmuşlar ne? Yenecek bir şey yok mu ya? Lahmacun pide falan, bildik tanıdık bir şeyler olsa. Hocanın aksanını anlasam, kelimeyi anlamıyorum ki. Neyse bir dana eti buldum da söyledim. Aman o da ne? Tabak bir geldi kocaman. İki dürttüm çatala, bütün bir kocaman et. Hep annem keserdi benim bütün et parçalarımı. Aneeeee aneeee! Hay Allah! Sihirli değil miydi benim annem? Of keşke o salak dizileri izleyeceğime, önümdeki eti kesmeyi öğrenseymişim. Baktım olacak gibi değil, taktım çatala koca eti, başladım ısırp ısırp yemeye. Ah acaba herkes bana mı bakıyor şimdi? Toplum içinde yemek yiyemem ki ben, utanırım. Hem ne gerek vardı ya. Of off! Sonra tatlı geldi. Kaşığı nereye koymuşlar ya? Hokus pokus yapar gibi elimi gezdirdim tatlının üzerinde, ama kaşık yok. Sorayım bari bizimkilere dedim. Cevap neydi biliyor musunuz? "Right here" dedi bir tanesi, bizde derler ya "burada" ya da "şurada" ona denk işte. Ah şimdi rezil mi oldum? Vah vah, tüh tüh. Kaşığı bulamadım. En iyisi "çok doymuşum yiyemeyeceğim" diye bir yalan uydurmak. Ah bir de bu adaya soru soracaktım değil mi ben? Hay Allah uçuvermiş aklımdan. Annem yemek yerken konuşma derdi hep. Ondan oluyor bunlar hep.

Evet mönü değişmişti, evet okuyamadım, evet kaşığı da bulamadım. Bu kısımları doğrudu, iç konuşmalarım bambaşkaydı. Ne yapayım şimdi utanayım mı kızarıp bozulayım mı? Onların erişilebilir mönüsü yok diye ben kendime mi kızayım. Göğsümü gere gere, sordum yanımdakilere "mönüde ne var" diye. Et gelince, aldım elime bıçağı bir yandan konuştum bir yandan yedim yavaş yavaş. Kimsenin bana

bakıp bakmadığı umurumda olmadı. Kaşık nerde bulamadım. Sordum cevap alamadım. Bende o tatlıyı yemeden oradan ayrılacak göz var mı ya? Benim suçum mu? Öğrenmemişler ki bir körle iletişim kurmayı. Bakın dedim, her şey bir öğrenme fırsatı olabilir. Bu gecenin kazancı olsun, ben size bir şey öğretmek istiyorum. Tabi tabi dediler hemen. Saat yönlerini kullanın dedim. Hemen aydınlanma yaşadılar. Kaşığı hem üç yönündeymiş hem de tabağın altında. Ne rezil olması, bir de adamlara ders öğretip üste çıktım kahraman oldum. Hatta hoca sonrasında takdir etti beni. Ne çok şey bildiğime şaşırılmış. Beklemiyordu herhalde.

İki farklı adayla da öğle yemeği yedik. Masaların arasından slalom yapa yapa geçmek gerekiyordu. Bu sefer de başka hoca, başka aday. Ah ötekini ancak biraz alıştırmıştım ama ya! Neyse, kadın tuttu kolumdan. Ah dedim hocam durun hemen nasıl olması gerektiğini göstereyim. Girdim kadının koluna. Artık öğrenmiştir her halde.

Bütün bu süreç, benim için akademik anlamda çok öğretici ve zevkli bir süreçti. Ama eğer ben bazı şeyleri farklı düşünüyor olsaydım, bazı şeyleri yapmakta zorlansaydım ya da yapıp yapamayacağımdan emin olmasaydım, bence iki ihtimal olurdu; ya bu komiteye hiç çağrılmazdım ya da bu deneyim bana zehir olurdu, kaygıdan stresten kendimi yerdim.

İşte gençler, siz siz olun kendinizden her şeyi bekleyin tamam mı? Kendinize güvenin, fırsatları kaçırmayın, mümkün olduğunca kendinizi geliştirin. Görmüyor olmanız sizi hayattan muaf kılmaz. O eti kesebilir, o partiye gidebilir, o çocuğu tavlayabilir, o okula gidebilir, o işe girebilir, o mesleği yapabilir kısacası başkalarının yapabildiklerini siz de yapabilirsiniz. Bunu kendinizden bekleyin.

İyi İnsanlar A'dan Z'ye Sıralı Tam Liste

Meral Sözen

meralsozen1@gmail.com

Sayı 50, Nisan 2018

Algılamamı kolaylaştırmak amacıyla benimle daha yüksek sesle konuşanlar
Benim için çok üzülenler
Canımın ne istediğine benim yerime karar verenler
Çocuğumu benden çok düşünenler
Diğer engellilerden farklı olduğumu söyleyenler
"Engelli" ifadesini kullanmaktan kaçınanlar, ille de gerekirse kısık sesle söyleyenler
Fiziğimin güzelliğini alakasızca belirtenler
Güvenliğim konusunda sürekli endişe edenler
Her işi benim yerime yapmak isteyenler
Hiç çekinmeden dokunan samimi insanlar

İş verip, daha ne istediğimi soranlar
Kardeşi ilan edip koruma altına almaya çalışanlar
Lüzumsuz da olsa hayranlık bildirip övgülere boğanlar
Mutlaka bir görenden yardım almamı önerenler
Neyi yapıp yapamayacağıma benim yerime karar verenler
Olası bir aksaklıkta hemen müdahale edebilmek için her hareketimi an be an izleyenler
Ölümüne güvenip, iyi bir insan olduğumdan hiç şüphesi olmayanlar
Para almadan hizmet vermek isteyenler
Rahat etmem için girdiğim her ortamda teyakkuza geçenler
Saçma ve tehlikeli de olsa yaptığı şakalarla ortamı şenlendirenler

Sürekli tedavi seçenekleri soranlar ve hatta araştıranlar
Şirin bir ses tonuyla konuşup sevgi ve ilgilerini sunanlar
Teselli amacıyla dini bilgilerini paylaşanlar
Ufacık da olsa benden bir şey beklemeyenler
Üzüntüsünü bana belli etmemeye çalışanlar
Var oluşuma büyük anlamlar yükleyenler

Yorulmamam için yanımdaki kişiyi muhatap alıp onunla konuşanlar
Zekamı abartılı biçimlerde övenler

Etrafımız iyi insanlarla sarıldı. Sanki nefes alamıyor gibiyim. Biri "Nankör" mü dedi?
Yok, hayır, dememiştir.

İlk Görüşte Aşk

Mihri İlke Çeperli

homoibretus@gmail.com

Sayı 54, Ağustos 2018

- İlk görüşte aşka inanır mısınız?
- + Bir saniye, bastonumu alıp geliyorum.

Yaşamın her alanında enteresan olaylarla karşılaşan biz sakatların gönül işleri de bir o kadar çetrefilli oluyor. Aşkın engel tanımadığı, sevginin her engeli aştığı bu dünyada nasıl yalnız kaldığımı bu yazıda sizlerle paylaşıyorum. İşte karnımda kelebekler uçuşturan, kalp atışlarımı tavan yaptıran o tatlı anılar...

Bir kadınla yüz yüze konuşacak cesareti kendimde bulamadığım için şansımı sosyal tanışma uygulamalarında deniyorum. Mesaj attığım her elli kişiden en fazla dört tanesi dönüş yapıyor. Şans eseri bir-ikisiyle sohbeti ilerletsem de kör olduğumu söylediğim anda karşı taraf iletişimi sonlandırıyor. Klasik hikâye, karşı tarafın ilgisini çekmişseniz size engin Photoshop ve Retrica bilgisini konuşturduğu birkaç fotoğrafını gönderir ve beğenip beğenmediğinizi sorar ve karşılığında fotoğrafları göremeyeceğinizi, kör olduğunuzu söylersiniz.

İlk tepki “Peki nasıl yazıyorsun?” Bu soru kesinlikle meraktan sorulmaz, karşı taraf gerçekten kör biriyle yazıştığından emin olmak istiyordur ve bu soruyla kendince açığınızı yakalamaya çalışıyordur.

Soruya verdiğiniz cevapla karşı taraf ikna olur ve anında “blindzone”a düşersiniz. “Herhangi bir konuda yardıma ihtiyacın varsa söyleyebilirsin.” Herhangi bir konuda birinden yardım istemek için chat platformlarına başvurmayacağımı o da tahmin ediyordur, yani umarım. Burada amaç genellikle kör birini reddetmenin yaratacağı iç sıkıntısını hafifletmek. Bu cümleden sonra sohbet devam etmiyor çünkü.

Bu aşamayı geçip iletişimi ileri boyutlara taşıdıklarım olmadı diyemem. Hatta işin eğlenceli kısmı buradan sonra başlıyor. İşte ibretlik gönül defterimden iz bırakan cümleler.

“Yani İlke seninle ciddi düşünebilirim ama şimdi sen görmüyorsun, buluşma yerinde beni beklerken başka bir kızı ben zannedip sarılırsan ben kıskançlık krizine girerim. Bu şüpheyile yaşayamam üzgünüm.”

“Kör tuttuğunu öper” lafını fazla ciddiye almış olsa gerek.

“Şimdi ben yüzünde sivilceleri olan çirkin bir kadın değilim. Sen hiç görmediğin bir güzelliğin hakkını verebileceğin konusunda kendine güveniyor musun?”

Uzmanlar ego patlamasına karşı vatandaşları uyarıyor. Güzelliğiyle gözleri kanatan prensesimizin yaydığı alfa ışınları kameralarınızın piksellerine zarar verebilir, dikiz aynalarınızın görüntüsünü bozabilir.

“Benim için ilişkide hijyen çok önemli, sen kişisel bakımını rahat yapabiliyor musun?”

“Ben zaman makinesiyle paleolitik çağdan geldim, izinle gidip ateşi bulmam lazım.”

Yazımı beni cinsiyet kimliğimden ötürü varoluşsal boşluğa iten bir anıyla bitirmek istiyorum.

Sohbetinden çok keyif aldığım, aynı şekilde de eğlendirebildiğim ve ortak noktalarımız olan bir kadınla ilk randevumdu. Çok gezen bir insan olmadığım için ve mekân konusuna takılmadığım için seçimi karşı tarafa bıraktım. Oturduğumuz mekânda da garsonla o muhatap oldu, zira garsonu gören kişiye çağırtıp sonra o kişiyi devre dışı bırakıp kendim muhatap olmak bana mantıklı gelmiyor. Ne olursa olsun erilliği elden bırakmamak gerektiğini şu cümleyle anladım:

“Mekânı ben seçtim, garsonu ben çağırdım, menüyü ben okudum. Erkek dediğin biraz inisiyatif almalı, kadın geri planda kalmalı. Ben senin yanında kendimi bir erkeğin yanında gibi hissetmiyorum.”

Bu olaydan sonra daha iyi anladım. Sakat bir adamın engelsiz erişemeyeceği tek yer bir kadının kalbi. Mücadele ederek yasaları değiştirebilir, ayrımcılığı önleyebilir, erişilebilirlik sorunlarını çözebilirsiniz. Ama biri için değerli olmaya tek başına sizin mücadeleniz yetmez.

Aşk Zincir Tanımaz

Burak Sarı

buraksari2014@gmail.com

Sayı 51, Mayıs 2018

Günlerdir içi kıpır kıpırdı. Mevsimin tüm çelişkileri, onun içinde yaşanıyor sanki. Yerinde duramıyor içi içine sığmıyordu. Baharın adını yalanlarcasına soğuyan havalar, onu çok etkilememişti. Güneş bulutların arkasına saklanmamış, göklerdeki tahtından firar edip onun yüreğine konmuştu adeta. Bu eşsiz misafiri yitirmek istemeyen kalbi, bir mengene gibi kavramıştı dev ateş parçasını. Mutlu bir sıcaklık ve sarsıcı bir sıkışma hissediyordu içinde. Güneşin yanında, ılık samyeleri ve Nisan yağmurları da gelmiş, yanan yüreğini serinletip kıpır kıpır yapmışlardı. İlkbahar, dışarıda yaşanmıyorsa da onun içinde hükmünü umarsızca sürdürüyordu. Yağmur, güneş, rüzgâr olur da toprak durur mu? Hemen o da bu güzelim mekânda yerini almıştı. Kök salacak yumuşak toprağı gören ağaçlar ve çiçekler, hiç zaman kaybetmeden köklerini toprağın derinliklerine gömerek en güzel giysilerini yemyeşil kuşanmıştı. Bu güzelliğin davetine icabet eden kuşlar, yeşil örtünün üzerinde cıvıldaşarak sevişmeye başlamışlardı bile. Artık, gürül gürül bir dünya akıyordu içerisinde. Beyni ise, yüzyıllık bir şarap fıçısına düşmüşçesine yüreğinden gelen sesler dışında talimat almıyordu. Bir hastalıktı belki de bu, binyıllardır adı konamamış. Ya da hiç tanımlanamayacak bir şey. Onun içindi belki, insanların onu ete kemiğe büründürme çabası. Romeove Jüliet demişler adına. Mem- u Zin diye çağırmışlar. Tahir İle Zühre diye cisimleştirmişlerdi. Sevda derlerdi ona Anadolu'da ve adını duyan herkesin yüreği cız eder. Başı saygıyla öne eğilirdi. Amaaaaaan dedi. Her ne boks a işte. Sonuçta eşsiz bir şey. Her bokun üzerine felsefe yapmak zorunda değildi. Yine de düşünmekten kendisini alamıyordu. Buna benzer duyguları daha önce de yaşamıştı ama böylesini değil.

Bir film şeridi gibi aşk hayatı gözünde canlandı. Başarılı ve donanımlı bir insandı. İnsanları çok çabuk etkileyen bir çekiciliğı vardı. Ama her zaman çeşitli önyargılar peşini bırakmıyordu. Onu gitmek istediğı yere, ayaklarının değil bir tekerlekli sandalyenin götürüyor olmasıydı bütün problem. Yolun felsefesini bilmeyen, kendisine öğretilen şeklin dışında sevdalanmaya bile cesaret edemeyenler için çok büyük sorun gibi görünüyordu bu. Önemli olan ulaşılması gereken yer değil miydi? O

yere giden yolda hangi aracın kullanıldığı ne kadar önemliydi? Hayatı kurulu bir saat gibi yaşamaya alışık olanlara bunu anlatmanın ne kadar zor olduğunu deneyimleyerek görmüştü kaç kere. Tabi ki kendisinin de Mecnun ettiği bir sürü insan olmuş ama onların hisleri karşılıksız kalmıştı. Çok bilmiş bir edayla, “Bu fırsatları değerlendir.” Diyenler olmuştu. Fakat o, aşk denen duygunun zerresini tatmamış çıkarıcı zihniyetlere kanmayacak kadar doğal kalabilmişti.

Bu sefer durum farklı gibi görünüyordu. Okulda tanıdığı bir gençti. İlk günden, birbirlerinden hoşlanmış; bunu birbirlerine belli etmekten de çekinmemişlerdi. Sevdiği farklı bir insandı. Doğayı ve insanlığı özgürleştirmek için mücadele ettiğini söylüyor, gözünü budaktan esirgemiyordu. Kendisi de toplumun kalıplarıyla ve sistemle kavgalıydı ama bu kadar keskin cümleler kurmuyordu. Belki de kendi zihninde biriken düşüncelerin bu kadar radikal söylenmesi etkilemişti onu. Belki de genç adamda kendinin bir parçasını görmüştü. Malum önyargıyla karşılaşacağını aklına bile getirmiyordu. Öyle ya, bu genç adam kendisini anarşist olarak tanımlıyor ve toplumun prangalarından kurtulmak gerektiğini savunuyordu. Fakat bir iki olay ondan kuşkulanasına sebep olmuştu. Toplumun dayatmalarını kabul etmediğini söyleyen bu genç adam: bir arkadaşlarının eşcinsel olduğunu öğrendiğinde kısa bir süre ikircikte kaldıktan sonra diğer arkadaşları gibi o genç çocuktan uzak durma kararı almıştı. Bir başka gün ise, nedenini hatırlamadığı bir olaydan kaynaklı okulun temizlik görevlilerinden birisiyle tartışmış ve söylediklerinin tam tersi şımarık bir burjuva gibi tepkiler vermişti. Gözlemlendiği bu iki olay, biraz dengesini sarsmıştı. Fakat, bu genç adama haksızlık ettiğini düşünüyor, herkes düşündüklerini zamanla pratiğe döküyor diye kendini avutuyordu. Her ne olursa olsun bugün ona açılacaktı. Buluştuklarında liseli bir genç gibi heyecanlanıyor, bunun için kendisine kızıyordu.

Bütün heyecanını bir tarafa iterek içindeki her şeyi bir anda söyleyivermişti. Aldığı cevap hislerinin karşılıklı olduğu ama biraz beklemenin doğru olacağıydı. “Beklemek” dedi. “Neden?” “İnsanların bu duruma biraz alışması için” dedi genç adam. Bir çırpıda kulaklarına dökülen bu yanıt, bir şok etkisi yapmıştı ama şoku kolay atlatacak kadar tecrübeliydi. Ne için beklemeleri gerekiyor diye sormadı bile. İçinde inanılmaz bir ağlama hissi olmasına rağmen, çelikten bir ifade takınmıştı yüzüne. Delici bakışlarını, karşısındakine sabitleyip kurşun gibi bir ses tonuyla konuşmaya başladı. “Sen” dedi “Bir kölesin. Sen düşünsel bir kölesin. Dilin çok keskin, çok güçlü cümleler

kurabiliyorsun. Fakat zihnin köle. Hayatta hiçbir şeyin ortası yoktur. Ya tüm zincirlerini kırıp özgürleşecek, ya da zamanla yumuşayacak eriyeceksin. Aileden, arkadaşlarından, çevrenden çekine çekine; hükümetten, devletten ve son olarak kendinden çekinmeye başlayacaksın. Geriye doğru attığın her adım, zincirlerini daha da sıkılaştıracak. Nefes alamaz hale geleceksin. Seni kan bağlarıyla etkileyecekler, yalnız bırakmakla etkileyecekler, ekmezsiz kalmaktan korkacaksın ve sen; sen olmaktan çıkacaksın” dedi. “Bu sert dilin eriyecek. Söyleyemediklerin bir yumru gibi içinde büyüyerek gövdeni şişirecek. Konuşmadan önce, oto sansür mekanizmasında kelimelerini süzeceksin. Söyleyemediklerin içinde dağlaşacak. Karar senin, ya tüm zincirlerini kırmayı seçecek ya da ömrünü bir köle olarak tamamlayacaksın. Doğanın sana verdiği ömrü başkalarının istediği gibi yaşayacak, başkalarının istediği ölçülerde insanlara aşık olacak, başkalarının istediği insanlarla arkadaş olacak, aynı yerlerde susarak ve aynı şeyleri yaparak tamamlayacaksın. Ya da, yüreğinin ve düşüncelerinin peşinden gideceksin. Sevdasını bile korkusuzca yaşamaktan aciz olan insan , özgürlüğün peşine düşebilir mi? Prangalı bir yürekte hangi sevda barınır? Sana önyargıların ve çelişkilerinin başarılar dilerim. Unutma, işe kendi zihninde devrim yaparak başlaman gerekiyor” dedi.

Genç adam, adeta bir balyoz darbesi almışçasına sarsılmıştı. “Tamam” dedi, “Seninle her şeye varım.” Fakat aldığı yanıt, yaşadığı sarsıntıyı bir kat daha arttırmıştı. Kadınlara özgü bir bilgelikle, “Sen önce kendinle yüzleş ve özgürlüğünü kazanmak için mücadele et. Bu yolda harcadığın emek, seni özgürlüğe ve aşka daha çok yaklaştıracak. Unutma, aşk zincir tanımaz” diyerek orayı terk etti. O gece yaşamış olduğu hayal kırıklığına rağmen, başını yastığa koyduğunda kendinden emin insanların takındığı bir gülümseme vardı genç kadının yüzünde. Yenilmemiş olmanın, baş döndürücü rahatlığıyla, bıraktı kendisini zihninin dingin limanlarına.

Benim İçin Bağımsız Yaşam...

Beyza Ünal

beyzaunal7@gmail.com

Sayı 50, Nisan 2018

Bu ay, siz okurlarımızı bir farkındalık yaratma eylemine davet edeceğim; ama önce, eski yazılarımda değinmiş olduğum Bağımsız Yaşam kavramından biraz daha ayrıntılı bir şekilde bahsetmek istiyorum.

Bağımsız Yaşam kavramını öğrendiğim ilk andan beri, bu kavramın engellilik alanındaki hak arayışının temelinde olduğunu düşünüyorum. Hatta bugün bu alanda mücadelesini verdiğimiz her şey, ancak engellilerin bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkı tanınırsa uygun bir şekilde hayata geçirilebilir hale gelmektedir. Ayrıca, diğer hakların elde edilmesi ve olması gerektiği gibi uygulanmasının da bağımsız yaşam hakkını destekleyici bir etkisi vardır. Dolayısıyla, diğer hakların uygulanmasında bir araç işlevi gören bağımsız yaşam hakkı, aynı zamanda başlı başına önemli bir amaçtır. Ancak, bu konu hakkında fırsat buldukça konuştuğum zaman fark ediyorum ki engelliliğe yönelik hak temelli bir bakış açısına sahip birçok kişi Bağımsız Yaşam'ın hayatımızdaki önemini kabul ediyor ama tam olarak ne anlama geldiğini bilmiyor. Öte yandan, engelliliğe bambaşka açılardan bakan kişilerin, engellilerin bağımsız yaşam hakkına sahip olduğunu bile düşünebileceğini sanmıyorum... O yüzden bu konu hakkında biraz daha konuşmamız lazım.

Bağımsız Yaşam, aslında kısacık bir yazıda aktarılabilecek bir kavram değil. Uzunca bir tarihçesi var çünkü bu hak elde edilene kadar bağımsız yaşam adına oldukça yoğun bir mücadele verildi. Bu kavramın Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ne girmesini sağlayan da Avrupa ve Amerika'daki engelli bireylerin bu zamana kadar bu alanda yaptıkları oldu. Bu hareket, ilk olarak, o dönemde sıklıkla görüldüğü üzere, engellilerin toplumdaki tecrit edilmiş bir şekilde, yatılı bakım evlerinde değil, toplum içinde kendi tercih ettikleri yerlerde yaşamaya hakları olduğu fikrinin savunulmasıyla başladı. Engellilerin toplu olarak kaldığı kurumlara karşı çıkılmasının nedeni bu kurumlardaki yaşam koşullarının çok kötü olmasının yanında, en iyi kurumlarda bile, engellilerin kendi hayatları üzerinde seçim ve kontrol olanağının olmamasıydı. Her gün saat kaçta uyanacaklarından, nerede ve kiminle yaşayacaklarına kadar hayatlarına dair tüm kararları diğer herkesin yaptığı gibi kendilerinin vermesi gerektiğine inanan engelli bireyler, bunu sağlamanın yolları üzerinde düşünmeye başladılar. İşte, bu noktada, bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkı, erişebilirlik ile yakından ilişkili hale geldi çünkü engellilerin kendi tercih ettikleri yerde yaşayabilmesinin ilk koşulu konutların erişilebilir hale getirilmesiydi. Böyle bir konuta sahip olduktan sonra yapılması gereken, engelli bireylerin günlük yaşamlarında ihtiyaç duyduğu desteği kendi ihtiyaç duydukları şekilde nasıl alabileceklerinin bulunmasıydı – çünkü herkes tek tip desteğe değil, farklı miktarda ve farklı şekilde desteklenmeye ihtiyaç duyuyordu. Böylece engelli bireylerin, kendilerine destek olacak kişiyi kendilerinin seçtiği ve işi, bu kişilere kendilerinin verdiği ancak destek olan kişinin ücretinin devlet tarafından karşılandığı kişisel asistanlık sistemleri kuruldu. Bu sistemler her ülkenin sosyal güvenlik sistemlerine göre değişiklik

gösterse de, engellilerin, başkalarının kesin gözüyle baktığı birçok şeyi kimseye bağımlı hissetmeden yapabilmelerini sağladı. Özetle, özellikle yaşamlarını sürdürebilmek için daha yoğun desteğe ihtiyaç duyan engelli bireyler, günlük yaşamlarını istedikleri gibi planlayabilmeye, istedikleri zaman dışarı çıkıp istedikleri yerlere gidebilmeye başladılar.

Bu sistem, bildiğiniz gibi, Türkiye’de var olan bir sistem değil. Bu nedenden, bağımsız yaşam hakkının Türkiye’de olması gerektiği şekilde uygulanmadığını söyleyebiliriz. Bunun olmayışı, engelli bireylerin bir kısmının evinde mahsur kalmasına, bir kısmının eğitimini yarıda bırakmasına, bir kısmının çalışmamasına, bir kısmının ailesinin yanından ayrılamamasına veya bir kurumda yaşamak zorunda bırakılmasına neden oluyor. Dolayısıyla, engellilerin ihtiyaç duydukları desteği aldıklarında herkes gibi bağımsız birer birey olabilecekleri düşüncesinin toplumda yerleşmemiş olması, engellilik alanında savunduğumuz birçok şeyin tam anlamıyla gerçekleşmemesine yol açıyor. Bağımsız yaşam hakkının ve kişisel asistanlık sisteminin uygulanmamasının bir sonucu olarak, engelliler de bağımsız yaşayabileceklerine ihtimal veremez hale geliyorlar. Bu, aynı zamanda engellilerin psikolojik ve sosyal anlamda güçlenmeleri de engelliyor. Bütün bunlar, bağımsız yaşama ve topluma dâhil olma hakkının önemini bir kez daha vurguluyor.

Şimdi gelelim etkinliğimize... Tam da bu alanda çalışmalar yürüten Avrupa Bağımsız Yaşam Ağı, 2014 yılından beri, 5 Mayıs’ı Avrupa Bağımsız Yaşam Günü olarak kutluyor. Bu sene, Türkiye’de Bağımsız Yaşam’la ilgili farkındalığın artması amacıyla, ben de herkesi 5 Mayıs’ta #bağımsızyaşam #bağımsızyaşamgünü gibi etiketleri kullanarak, Bağımsız Yaşam’ın sizler için ne anlama geldiğini sosyal medya hesaplarınızdan paylaşmaya davet ediyorum. Böylelikle bu zamana kadar bir şekilde pek de üzerinde durmadığımız bir konuyu tartışmaya açabiliriz... Haydi, desteğe!

Ben başlıyorum: Benim için #bağımsızyaşam her işimi kendim yapabilmek değil, ihtiyaç duyduğum desteği alabilmek ve hayatıma dair kendi kararlarımı uygulayabilecek olanaklara sahip olmaktır. Bunun ne kadar güçlendirici bir yaşam tarzı olduğunu kendim de birkaç kere deneyimleme fırsatı buldum. Gelecek yazılarımda bunlardan da bahsederim belki...

Bedenimin Koltuk Değnekleriyle İmtihanı

Engin Yılmaz

engin_yilmaz@yahoo.com

Sayı 48, Şubat 2018

Lütfen dikkat! Aşağıda okuyacaklarınız bir empati veya farkındalık çalışması kesinlikle değildir. Yalnızca geçici bir yeti kaybı yaşayan birinin kişisel deneyimlerini içerir.

21 Ocak saat 15: Güzel bir Pazar öğleden sonrası. Sevda içeride spor yapıyor, ben televizyon izlerken mutfaktan kendime bir şeyler almaya karar veriyorum. Belki biraz sonra dışarı çıkıp sinemaya gideceğiz. Cem Yılmaz'ın son filmi çok komikmiş ama hala betimlememişler. Beklesek mi gitsek mi karar veremiyoruz. Bunları düşünerek yerimde zıplayarak yürüyorum mutfığa. Tipik ben, yerinde duramayan, abuk subuk hareketler yapan bir insan. Birden tak diye bir ses geliyor kulağıma ve yere yığılıyorum diz üstü. Allah allah mutfaktan ayağıma bir şey mi düştü acaba? Etrafa bakıyorum yok. Ayağımda garip bir acı. Ayağa kalkıyorum, sol ayağım yere bir acayip basıyor. Sanki daha alçakta. Ayak ucuma kalkmaya çalışıyorum olağanüstü bir acı. Evet sanırım bir yerleri kopardım diye geçiyor içimden.

Usulca, yaramazlık yapıp sessizce sıvışmaya çalışan bir çocuk gibi, Sevda'nın bulunduğu odaya sokuluyorum: "Aşkım galiba bacağıma bir şey oldu".

"Ne oldu?" diye soruyor telaşla. Durum böyleyken böyle diye anlatıyorum. İnsan kendini tanır, "İstersen hastaneye gidelim" diyorum. "Bir bant ya da merhem verirler, ciddi bir şeyse de şimdiden görelim" diye ekliyorum.

Saat 16:00: Yakınımızda bulunan bir hastanenin acil servisine geliyoruz. Ortopedi uzmanı doktor, önce ayağımı bir yere koyuyor ve "İt" diyor. Sonuç olumsuz. Sonra beni diz üstü çeviriyor ve sol alt kısımdaki bölümü sıkıyor. Topuk sallanıyor. Doktor tereddütsüz: "Aşil tendonunu koparmışsın, ameliyatla çözebiliriz ancak". Emin olmak için bir MR çekiliyor sonuç değişmiyor. En azından eve gidip bir duş almak ve son hazırlıklarımı yapmak için zaman istiyoruz. Bu sırada az da olsa yürüyebiliyorum. Acım çok abartılı değil.

Eve gelirken, hemen bir internet araştırması yapıyoruz. Aşil tendonu kopmasında insanlar tıpkı benim duyduğum o tak sesini duyar, yere yığılırlarmış. Maalesef çoğu ağrıyı önemsemeyip hastaneye çok geç başvurdukları için ameliyat süreci çok daha ciddi olurmuş. Bu nedenle ameliyata ikna oluyorum. Ayağım 21 gün alçıda kalacak. O yüzden son adımlarımı ağır ağır atıyorum.

Evde rutin devam ediyor, Sevda'nın hukuk söyleşilerini kaydediyoruz, son bir duş alıyorum ve anestezi görüşmesi için tekrar hastaneye gidiyoruz.

22 Ocak: Sabah saatlerinde son kez yürüyerek geliyoruz hastaneye. Bugün ameliyat günü. 21 gün boyunca ne yapacağım, ayağımı hiç basmadan nasıl yaşarım? Nasıl tuvalete gider, temel bakımımı nasıl sağlarım? Ya vereceğim dersler ne olacak. Apartmanın allahın cezası kıvrımlı ve tutmacı olmayan merdivenleriyle nasıl başa çıkarım? Kafamda bu düşünceler, yüreğimde ameliyat korkusu. Ameliyatı yapacak doktor güven verici konuşuyor. Erken gelmekle ne kadar iyi yaptığımızı, bağlantıların zarar görmemesi için diz üstüne kadar alçı yapacağını anlatıyor. Akşam saatlerinde 2 saatlik bir ameliyat başlıyor ve bittiğinde artık parmak uçlarımdan çok az gerisinden dizimin bir karış üstüne dek uzanan bir alçı, titreme ve yoğun bir ağrıya uyanıyorum. Henüz hastalıktan sakatlığa evrilmiş değilim. Ağrı ve acı, sonrasını düşünmeme engel.

23 Ocak: Geçici sakatlığımın ilk günü. Artık taburcu işlemleri başlıyor. Doktor ameliyatın iyi geçtiğini, 21 gün boyunca hiç ayağımın üstüne basmamam gerektiğini anlatıyor. Ve o gün koltuk değneklerimle tanışıyorum. Koltuk altlarıma kadar uzayan, aşağısında ellerimi tutmak için kullanacağım tutmaçların bulunduğu, uçlarında da kaymayı engellemek için yuvarlak bir aparatın yer aldığı uzun ve demir bastonlar. İlk karşılaşmamız pek de sıcak olmuyor. Bir türlü onlara güvenmesini öğrenemiyorum. Ben koltuk değneklerinin arasında duracağıma koltuk değnekleri bacaklarımdan arasında. Kayıyorum, gücümü bölemiyorum, yürüyemiyorum bir türlü.

Sonunda bitmek bilmeyen taburcu işlemleri sona eriyor ve eve dönüyoruz. İşte İlk travma. Merdivenleri nasıl çıkacağım. Çıkamıyorum. İki kişi arkamdan tutuyor, koltuk değneklerini öne atıyorum, ama kendimi kaldıramıyorum. Arkadan destek, bir basamak, bir basamak daha. Aman allahım, neden bitmiyor bu merdivenler, niye bu kadar dik? Dakikalar geçiyor, daha ortalarına yeni gelebildik. Kilom aleyhime işliyor,

Ne arkamdakiler, ne kendim atabiliyorum bedenimi yukarıya. Sonunda dayanamayıp “Bırakın beni” diye haykırıyorum ve yüz üstü yere uzatıyorum vücudumu. Ellerimle yukarıdan destek alarak kalan merdivenleri kendi başıma çıkıp kendimi eve atıyorum.

Tekrar koltuk değneklerini deneyip yatağıma geçeyim derken, off! Yanlışlıkla ameliyatlı ayağımın üstüne basıyorum, O nasıl bir acı, o nasıl bir sancı! 21 gün nasıl geçer böyle?

İşte farkındalık diye göz bağlama, tekerlekli sandalyelere oturma, koltuk değneği kullanma, bundan çok yanlış. İnsanlar için yalnızca travmalarını yaşayıp uygun çözümleri bulamıyorlar. O gün eve hasta ziyaretine GETEM’de birlikte çalıştığımız Levent ve Berre geliyor. Berre daha geçen yıl bir bilek çıkması yaşadı ve 8 hafta ayağı alçıda kaldı. “Neden popo üstü çıkmadın” diye sorunca, kafamda bir şey çakıyor. Evet bunu denesem, hakikaten kimse zorlanmadan kolayca yavaş yavaş çıkabilirdim merdivenleri. İleride bunu mutlaka denemeye karar veriyorum. Koltuk değneklerini hala kullanamıyorum, ama yerde sürünerek dolaşmayı keşfediyorum. Hem tehlikesi yok, hem de en azından yatağıma, tuvalete kendim gitme şansım oluyor. İlk başarı, ilk bağımsızlık kazanımım oluyor bu.

24 Ocak: Müthiş bir ağrıya uyanıyorum sabah. Kahretsin herkes uyuyor henüz. Kimseyi uyandırmadan kalkmaya karar veriyorum. Of! Su içmek neden bu kadar zor. Başucuma neden bir şey koymadım? Sürün sürün nereye kadar? Annem, babam ve Sevda yanımda. Hepsi huysuzluklarımı kaprislerimi çekiyor. Bir yol ayırımındayım. Ya depresyona girip kendime acıyacağım, Ya da sakatlık bir yöntem farkıdır diye insanlara car car carladığım ilkeyi hayata geçireceğim. Ama nasıl? Annem, Sevda çok yardımcı. Bir şeyleri tek başıma yapabilmem için cesaretlendiriyorlar beni. Hadi bir daha deneyeyim koltuk değneklerini. Annem diyor ki "sol ayağını koltuk değneklerinin arasına koysana!". Gerçekten, niye daha önce öyle yapmadım ki, evet ayaklarım koltuk değneklerinin arasında değnekler ileride ellerimi iyice tutamaçlara sabitleyip ileri evet! Evet! Oldu. Bir adım, bir adım daha. Koltuk değnekleri ileride, bir sıçramayla ve sakat olmayan sağ ayağım ve ellerime vererek gücü yol kat ediyorum. Of! Çok yoruldu, ama başardım! Sürünmekten çok daha hızlı evin içinde dolaşıyorum artık. Bu, her şeyin değiştiği bir dönüm noktası. Belki ağrılarla hala biraz hastayım, ama çaresiz değilim, sakatlığa terfi ediyorum. Bundan sonra her şeyi farklı şekilde nasıl yapabileceğimi öğreneceğim keşif günleri başlıyor.

25 Ocak: Klasik sabah ağrısı. Yine su içme isteği, Yine unutmuşuz başucuma bir şişe koymayı. Uykulu kalkıyorum yataktan, bizim bir sebilimiz var, başına gidiyorum ki, o da ne, bardakları bulamıyorum yanında. Haydi mutfağa. Bardağı alıyorum oradan ama kulpsuz bardak almışım, hem koltuk değneğini, hem bardağı taşımak pek mümkün görünmüyor. Nedense bardağı giysimin bir tarafına sıkıştırmayı akıl edemiyorum. Haydi yere. Bir taraftan sürünüyor, bir taraftan koltuk değnekleri ve bardağı sürüklüyorum. Nihayet mutlu son. Suyumu doldurup içiyorum ve yatağıma koltuk değneklerimle dönebiliyorum. Sonradan kendime çok gülüyorum. Kulplu bardak alabilirdim, bardağı bir tarafıma sıkıştırabilirdim, ama olabilecek en zor yolu seçmişim. Tam da bu yüzden farkındalık etkinliklerini böyle yapmak çok yanlış. Kişi yetilerine değil, yapamadıklarına yoğunlaşabiliyor çünkü. Artık yatağımın başında büyük bir şişem var. Su içmek için böyle bir zahmete katlanmıyorum geceleri. Ve geçen tıraş makinesini temizlemek için çöp kutusuna gittiğimde onu pijamamın içine sıkıştırıp sorunsuzca taşımayı başardım.

Burada günlüğüme bir ara verip 25 Ocak sabahı yaşadığım deneyimin doğruladığı Silverman ve arkadaşlarının (2014) araştırma makalelerine bir değineyim. Silverman bir grup insanın gözlerini bağlayarak onlara para sayma, bardağa su doldurma ve bir yerden bir yere gitme gibi çeşitli aktiviteler yaptırıyor. Daha sonra bu kişilerle gözleri bağlanmayan kişilerin körlük hakkındaki algılarını karşılaştırıyor. Sonuçlar çok ilginç. Gözleri bağlanan kişiler körlerin birçok mesleği daha zor yapabileceklerini, körlükle çok daha zor başa çıkabileceklerini ve kendileri kör olurlarsa, bu duruma çok daha zor uyum sağlayabileceklerini düşünüyor. Körlere olan acıma ve hayranlık duyguları da artıyor. Gözleri bağlanmayanların aynı noktadaki skorları gözleri bağlanana oranla istatistiki olarak anlamlı biçimde çok daha olumlu. Makalenin sonunda da belirtildiği gibi, kişiyi hiçbir deneyim olmadan bir sakatlığın öğrenilmemiş farklılıklarıyla karşı karşıya getirirseniz, bırakın farkındalık yaratmayı, mevcut önyargıları ve trajedi olgusunu da güçlendiriyorsunuz. Benim durumum da böyle geliyor, bacaklarımın alçıya girdiği ilk on gün ile sonraki on gün arasında duruma uyum sağlama açısından ciddi farklar olduğunu söyleyebiliyorum rahatlıkla.

25 Ocak günü yeni bir şey daha ekliyoruz repertuara, sakat olmayan sağ ayağımı korumak için bir ayakkabıyı ev ayakkabısı yapıyoruz. Böylece iki ayak arasındaki alçı kaynaklı yükseklik farkını bir nebze gideriyoruz. Yürümek artık daha konforlu ve daha

az yorucu. Gerçi sonraki on günde bu ayakkabıya o kadar da ihtiyacım olmadığını görmeye başlıyorum.

26 Ocak çorap giyebilme becerisi:

Ameliyattan beri alçılı ayağıma çorap giymeyi beceremiyorum. Alçı dizimin bir karış üstünde olduğu için, ayağımın ucuna ancak parmaklarımla dokunabiliyorum, ama bir işlem yapamıyorum. Sonraları birçok insanın dizlerini bükmeden de ayaklarının ucuna ulaşabildiğini öğrendim, ama belli ki, göbeğim yine aleyhime işliyor ve ben yapamıyorum bunu. Aklıma uzun bir şeye çorabı tutturup ayağımı sokmak geliyor. Bunu düşünürken, çorap giyme aparatı diye bir Google araması yaptığımda karşıma Gitti Gidiyor'da bir ürün çıkıyor. Belli ki, böyle bir sorun yaşayan bir tek ben değilim. Ama ürünün fiyatı 250 TL civarı. 21 günlük bir alçı için mantıklı gelmiyor bu fiyat bana. Zaten anneme kalsa, "biz giydiririz, ne diye uğraşıyorsun" derdinde. Ama benim damarımda bağımsız yaşam dolaşüyor bir kere, bir yol bulmak zorunda hissediyorum kendimi. Öyle bir şey olmalı ki, ağız geniş, boyu uzun. Sevda ile aklımıza kevgir kaşıklar geliyor. Hem uzun, hem de çorabın ağızına koyduğumda onu ayağımın sığabileceği kadar genişletme potansiyeline sahip. Teori güzel, ama pratikte ne olacak? İlk denememizi yapıyoruz. İki kaşığı çorabın her iki tarafına yerleştirip açıyorum. Kaşıkları saplarının ucundan tutarak dizlerimi bükmeden ayağıma ulaşıyorum. Ve İşte oldu çorap ayağıma girdi sonrası kolay. Topuk bölgesinden yukarı çekip düzeltmek kalıyor. Sembolik bir başarı, ama yine de çok mutlu ediyor beni. Yeni yöntemler için motivasyonu güçlendiriyor.

İkinci on günde ise, bir sabah, ayağımın ucuna eğilerek çorap giyebilmeyi başarıyorum. Artık kevgir kaşıklara ihtiyacım kalmıyor, ama onları hala yatağımın başucunda alçı çıkana kadar tutmaya devam etmeye karar veriyorum. Demin dediğim gibi, insan bir gün iyileşeceğim nasılsa deyip, kendini bırakırsa, sakatlığı bir çaresizlik, bir acizlik şeklinde yaşıyor. Ama bedeninin mevcut olanaklarıyla bir şeyi nasıl yapabilirim diye sormaya başladığında, daha önce keşfetmediği becerileri ve potansiyeli ortaya çıkmaya başlıyor. Çorap giymede de yaşadığım tam bu oluyor. Önce kaşıklarla, sonra bizzat kendi gücümü kullanarak bir sonuca ulaşmış oluyorum.

27 Ocak: Bugün hayatıma yeni bir yeti daha giriyor: Kendi kendime iğne yapabilme. Doktor bir kan sulandırıcı iğne de veriyor deri altına yapılısın her gün diye. Ucu

oldukça ince, kolay bir iğne ama annem yapıyordu. Bugün iğneyi kendim keşfediyorum. Önce iğneyi hafifçe deriye batırıyorum sonra yukarıdaki pompayı yavaşça itip ilacı iletiyorum vücuda. Sonra da hafifçe çekiyorum iğneyi. Hem insan kendisi vurunca daha az acı veriyormuş, onu anlıyorum. Yüzlerce şeker hastasının düzenli olarak bunu kolayca yaptıklarını bilsem de, bunu öğrenmek iyi geliyor bana.

30 Ocak: Artık hayatım bir rutine girdi. Gece, dehşet bir ağrıya hasta Engin olurken, gündüz ağrı kesicilerle sakat bir bireye dönüşüp geçici durumuma uyum sağlamaya çalışıyorum. Uzaktan ders kayıt işlerimi yapıyor, bilgisayarımınla günlük işlerime devam ediyorum. Bugün ise özel bir gün. Yeniden merdiven denemesiyle dışarı çıkacağım. Bunu başarırısam, haftaya en azından ilk dersime girmem mümkün olacak, çünkü kapı önüne çıkabilirsem, oradan taksiyle gidebilirim dersliğin olduğu binaya kadar. Sonrasını da koltuk değnekleri halledecek zaten. Merdivenlerden inerken, bu sefer popo üstü ilerliyorum. Çok çok kolaymış bu şekilde. Evet hijyenik değil, ama aşağı inince eşofmanımı çıkarıp altımdaki pantolonumla devam etmeyi planlıyorum. İlk kez sokaktayım. Bir uçtan diğer uca yürüyüp geri dönüyorum. Çok yoruluyorum, ama sonuç olumlu. Merdivenden çıkarken de, yine popo üstü yöntemini kullanıyorum ve evimdeyim. Bağımsızlık yolunda yeni bir adım daha atmanın huzuruyla dinleniyorum.

31 Ocak: Bu sabah yine dışarı çıkıyorum. Amaç berbere gidip saçlarımı kestirmek, yol epeyce uzun, dayanabilir miyim? Komşumuzun kullanmadığı tekerlekli sandalyesini keşfediyoruz. Giderken bu sandalyeyi kullanıyoruz. Berberde saçlarımı kestirdikten sonra ise dönüşü koltuk değnekleriyle yapmakta kararlıyım, önce pastaneye kadar geliyoruz. Kısa bir çay molası ve sonra yavaş yavaş evin önüne dek gelmeyi başarıyorum. Artık bir yerlere gitmem gerektiğinde bir yolunu bulabileceğimi bilmek güzel.

6 Şubat, İlk dersime yolculuk:

Artık sakatlığım bir rutine kavuşuyor. Her gün anlatacak farklı bir şey yok. Geceleri ağrılarım azalıyor iyice. Öyle ki ağrı kesici almadan idare edebiliyorum. Bugün ise heyecan verici bir gün. Okullar açılıyor. Biliyorsunuz Boğaziçi Üniversitesi'nde Engellilerle Yaşamak adlı bir ders veriyorum. Bu dönem yanlışlıkla çok fazla kişiye onay vermişim ders dolu. Herkes, "Zaten ilk hafta, derse girmesen de olur, diğer bacağına da bir şey olur, kendini zorlama" gibi telkinler veriyor. Onları "Tamam,

olabilir” diye geçiştiriyorum, ama içimden de evde kalmak geçmiyor. Bu ilk ders olacak ve öğrencilerimin karşısına çift engelli olarak çıkmamın önemini düşünüyorum. Eğer bunu ben yapmazsam, kendimle çelişme ve anlattıklarımı yaşamama düşüncesi korkutuyor beni. Zaten bir hafta öncesinde merdiven inme provaları başarılı geçtiği için kendime güvenim artıyor. Bir gün öncesinde de bir diş muayenesi için dişarı çıkıp geliyoruz, her şey yolunda. Hatta artık birkaç basamaktan oluşan küçük merdivenleri duvarlara tutup sakat olmayan ayağımla zıplayarak çıkabilmeye başlıyorum. Bu sakatlık hakikaten zıplama yeteneğimi arttırıyor.

Sabah Berre sağ olsun, Uber ile geliyor evimin önüne. Türkiye’deki Uber sisteminde 9 kişilik araçlar var. Arkada üçlü, ayağımı uzatabileceğim koltuklar olduğundan onu tercih ediyoruz. Çünkü bükülemeyen bir bacakla taksiye binmek gerçekten yorucu, ayak bir yere sığmıyor. Uber arabaları ise tam bana göre.

Büyük merdivenlerden popo üstü inip eşofmanımı çıkarıyorum ve pantolon, kazak, gömlek dişarıdayım. Küçük merdivenleri duvardan tutunarak oturmadan rahatça iniyor ve arabaya biniyorum. 2 buçuk hafta sonra tekrar Boğaziçi’ndeyim.

Arabadan indikten sonra GETEM binasına kadar yaklaşık 150 metrelik bir yol var. Yavaş yavaş yürüyüp asansöre ulaşıyoruz. Annem babam da yanımda. Tek başıma bırakmak istemiyorlar beni. Ama iş yerine gelince artık rahatlıyorlar ve gitmeye ikna oluyorlar. GETEM ofisi. Tekrar iş yerindeyim. Burada güzel yürüyen büro sandalyeleri var. Gerçekten harika bir şey onlar. Ofis içinde sandalyeyle rahatlıkla geziyorum. Bir tane sandalyeyi ofis içinde dolaşım sandalyesi yapıyoruz. Bu sandalyeden bilgisayar masasının olduğu yere geçiyor, kalkacağım zaman oradan tekrar tekerlekli büro sandalyesine geçiyorum. Tuvalete gideceğim zaman koltuk değneklerini alıp ilerliyorum.

Tam bu noktada yazımın ilk taslağını EEEH Dergi’deki arkadaşlarımla paylaştığımda Elif’in yönelttiği bir soruya geçiş yapayım. Koltuk değnekleri varken beyaz baston ne olacak? Bunu ilk zamanlarda ben de çok düşünüyordum. Hem değneği hem bastonu kullanmak mümkün değil. Ama koltuk değneğini baston niyetine de kullanmak mümkün. Değneklerle yürürken, önce her iki değneği öne atıyorsunuz. Sonra sakat olmayan bacağınızla hafif zıplayarak değneklerin olduğu noktaya geliyorsunuz. Değnekleri öne atarken, eğer orada bir engel varsa fark edip biraz sağa, biraz sola

dönerek ilerlemek hiç zor olmuyor. Hatta elinizde iki değnek birden olduğu için, aslında çok daha geniş bir alanı kapsamış da oluyorsunuz. GETEM ofisindeki tuvalete giderken, arkadaşlar sağ olsunlar, tam tuvalet girişine bir sürü paspas koymuşlar, eğer koltuk değnekleri olmasa onlara çarpıp düşmem işten bile değilken, koltuk değnekleri beni koruyor ve yanından geçebiliyorum örneğin. Bir de Berre ilginç bir gözlemini paylaştı benimle. Değneklerle yürürken tam dümdüz yürüyordum. Normalde bilirsiniz, körlerin yürürken tam düz yürüme olasılığı düşebilir, sağa sola sapabilir, ama değneklerin her ikisini aynı anda öne attığım için sanırım düz çizgide yürüme testini geçiyorum ilk kez.

Öğleden sonraya dek GETEM'deki günlük rutin işlere dâhil oluyor, ileti kontrolleri, kitap girişi gibi şeyleri yapıyorum Berre ile birlikte. Hande Hocam sağ olsun bir tekerlekli sandalye tahsis etti bana üniversite revirimizden. Dersime gitmek için onu kullanacağım, çünkü eğitim fakültesi binasıyla GETEM'in bulunduğu Kuzey Park binası, koltuk değnekleriyle yürümek için görece uzak. Aslında daha fazla pratik kazanıp egzersiz yapılırsa yürünmeyecek bir yol değil, ama benim bugünkü kilo ve kapasitem sanki onu kaldıramaz gibi. O nedenle tekerlekli sandalyeye biniyorum. Kucağımda çantam ve koltuk değneklerim, arkadan bir öğrencimiz Onur sürüyor beni sokaklarda ve dersliğin olduğu binaya ulaşıyoruz. Maalesef sınıf bulamadığımız için ders bir alt katta, asansörle iniyoruz, ama bir de 2 basamak inmem lazım. Benim için en zorlayıcı olan bu iki basamak oluyor. Çünkü orada, hiçbir tutmaç ve tutunabilecek doğal bir fiziki alan yok, epeyce tehlikeli. Tam bir erişilebilirlik sorunu.

Neyse zorlukla sınıftayım. Dedim ya çok fazla kişiyi onaylamışım. Sınıf, kapasitesinin üstünde dolu. Kürsüye ilerliyorum ki, ne göreyim, oraya da yüksek bir basamakla çıkılıyor. Bir de buna zıplamak gerekiyor. Sanki bir erişilebilirlik oyunundayım ve her adım da yeni bir zorluk çıkıyor karşıma. Ama mutlu son. Öğrencilerimle baş başayım ve 1 buçuk saat dolu dolu birbirimizi tanıyor, ders gereklerini tartışıyoruz. Dersin bazı anlarında koltuk değneklerimle ayağa da kalkıyorum. Ders anlatırken, sürekli oturmaya alışık değil zihnim ve bedenim. Çıkışta yorgun ama amacıma ulaşmanın huzuruyla dönüyorum GETEM'e.

Artık akşam vakti. Eve dönüş zamanı. Bizim servisimiz var aslında. Bu sefer onunla dönmeye karar veriyoruz. GETEM'den karşı taraftaki Yabancı Diller Yüksek Okulu binasına dek koltuk değnekleriyle yine bir yürüyüş. Tekerlekli sandalyeyi alamıyoruz,

çünkü dönüşte nasıl bırakacağımız bir soru. Ancak tam bina önünde bir araba bulup servisin olduğu noktaya dek gidiyoruz. Servise binmek ayrı bir macera oluyor. Maalesef yarım otobüs şeklinde yüksek basamakları olan bir araç bizimkisi. Hiçbir erişilebilirlik teçhizatı yok. Kol ve beden koordinasyonuma dikkat. Allahtan kapının hemen yanında tutabilecek iki şey keşfediyorum. Onlara tutunup ilk yüksek basamağa sakat olmayan bacakla bir sıçrayış ve işte oldu. Geri kalanları çok daha basit çıkıp oturuyorum koltuğuma. Ben bu tür küçük basamaklarda koltuk değneklerini bırakıp bir yerlerden tutarak kendimi yukarı atmaya daha pratik ve güvenilir buldum. Tabii merdiven kenarlarında tutamaçların neden önemli olduğunu da bu deneyimler hatırlatmış oldu bana. İki koltuğu kaplıyorum bacak uzun olduğu için. Ama işin bu aşamasını da geçmenin mutluluğuyla eve dönmeyi başarıyorum. Akşam yorgunum, ama bir o kadar da güçlü, bir o kadar da huzurlu ve mutlu. Hayatı zorlaştıran şeylerin bedeninizin mevcut durumu değil, o duruma ayak uyduramayan çevre olduğunu bir kez daha anlıyorum. Ama belki hiç değiştiremesek de, bu engelleri ortadan kaldırmak için, engelsiz bir dünya ihtimali için, inadına mücadele etmek zorunda olduğumuzu bir kez daha hissediyorum. Çünkü bunu bizim adımıza kimse yapmayacak biliyorum. Eğitim fakültesindeki o aşılmaz iki basamak için yapı işleri rampa yapacakmış Hande Hanım'dan öğrendiğim kadarıyla. En azından bu ihtimal için bir adım atmış olduğumu umuyorum.

İşte benim erişilebilirlik yolculuğum dostlar. Amacım empati yapmak vs. değil kesinlikle. Amacım insanın her türlü durumda bir çözüm aramaya çalışmasının hissettirdiği özgüven duygusu. Elbette herkesin farklı kişisel deneyimleri olacak, ama önce bir karar vermek zorundayız. Bizden bekleneni yapıp oturup kendimize mi üzüleceğiz, yoksa mevcut yetilerimiz ve destekleyici teknolojilerle var olmaya, birey olmaya, devam etmeye mi çalışacağız. Esasında burada anlattıklarımın bazılarını videolarla da paylaştım kendi sosyal medya hesaplarımda. Ama gelen yorumların hemen hepsi "Geçmiş olsun, Allah şifa versin" cümlelerinden ibaretti. İnsanların gördükleri yetiler değil, yeti kayıpları ve üzüntü. Elbet şifa önemli, ama sakatlığın şifası, tıpta değil erişilebilirlikte. Bunu anladığımız gün, daha iyiye gideceğiz.

Kaynakça

Silverman, A. M., Gwinn, J. D., & Boven, L. V. (2014). Stumbling in Their Shoes. *Social Psychological and Personality Science*,6(4), 464-471.

Bağımsız Hareketin Sırrı Bastonda Saklı

Canan Çam Yücel

canancam@gmail.com

Sayı 53, Temmuz 2018

Merhaba değerli okurlar. Ben İstanbul Görme Engelliler Rehabilitasyon Merkezi'nde bağımsız hareket eğitimcisi olarak görev yapıyorum. Hem az gören biri hem de uzun yıllardır görme engelli bireylerle çalışan bir eğitimci olarak bağımsız hareketin ve bastonun hayatımda önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek isterim. Bu yazımda, İstanbul Görme Engelliler Rehabilitasyon Merkezi'nde beş ay eğitim almış olan öğrencilerimin gözünden bağımsız hareket ve bastonun ne anlama geldiğini sizlerle paylaşmak istedim. Eğitim döneminin bitmesine bir hafta kala öğrencilerim arasından rastgele seçtiğim birkaçına şu soruları yönelttim ve düşüncelerini paylaşmalarını istedim:

- 1- Bu kuruma gelmeden önce bağımsız hareket sizin için ne ifade ediyordu?
- 2- Daha önce baston kullandınız mı? Eğer kullandıysanız, bastonun sizin için anlamı neydi?
- 3- Bu rehabilitasyon merkezine gelmenizde herhangi birinin etkisi oldu mu?
- 4- Ailenizin, rehabilitasyon merkezinde eğitim almanızla ilgili yaklaşımı nasıldı?
- 5- Bağımsız hareket ve baston şu anda sizin için ne ifade ediyor?

Öğrencilerimden aldığım cevapları aynen sizlerle paylaşıyorum.

23 yaşında ve doğuştan görme engelli bir kadın öğrenci şunları söyledi: "Buraya gelmeden önce hiç baston kullanmamıştım. Bastonla ilk kez burada tanıştım. Bastonu kullanarak bir yerlere gitmeyi hayal ettim, vapura binmeyi hayal ettim. Ailem, 'Bastona gerek yok, biz yanındayız' diyordu. Zaman zaman gitmekte olduğum bir dernekteki bir kişiden destek istedim. Kendisi ailemle konuştu, iki senedir bekliyordum, ailemi ikna ettim. Bağımsız hareket sadece "baston" demek değil, her şey demek, özgürlük demek."

20 yaşında ve doğuştan görme engelli bir başka kadın öğrenci, düşüncelerini şu şekilde ifade etti: "Bağımsız hareket, tek başıma bir şeyler yapabileceğim anlamına

geliyordu buraya gelmeden önce. Bastonun koruyucu etkisi olduğunu düşünüyordum. Ailem, ‘Sen nasıl yalnız başına gidebileceksin?’ diyordu. Daha önce hiç baston kullanmamıştım. Bence görme engelliler okulunda baston eğitimi verilmeliydi, ders kapsamında verilmeliydi. Şimdi bastonu, tek başıma çıkabileceğim, dolaşabileceğim, bana özgüven veren çok önemli bir araç olarak görüyorum.”

Görmesini çok küçük yaşlarda kaybetmiş 23 yaşındaki bir erkek öğrenci ise, görüşlerini şu cümlelerle ifade etti: “Buraya gelmeden önce bastonu, günlük hayatın her alanında değil, ihtiyaç duyduğumda kullandığım bir materyal olarak görüyordum. Arkadaşımın tavsiyesiyle bu kuruma geldim, daha önceleri iş bulma gerekçesiyle ertelemiştim. Rehabilitasyon eğitimini, gelişim açısından yararlı buluyorum. Aldığım eğitimden sonra bastonu, sürekli gerekli bir araç, gözüm olarak nitelendirebilirim.”

Görmesini çok yakın zamanda kaybetmiş olan 21 yaşındaki bir erkek öğrenci ise, kendisini şu cümlelerle ifade etti: “Buraya gelmem için ailem zorladı, ablam ve annem araştırdı. Görüşünü sonradan kaybeden biri olarak bastona karşı önyargılıydım, bastonun kısıtlayıcı olduğunu düşünüyordum. Bu kısıtlayıcılığın sebebini de çevredeki insanların bakışları olarak görüyordum. Daha sonra, evde kalmamın daha kötü olacağını düşünerek buraya geldim. Rehabilitasyon eğitimi sonrasında hayatta her şeyi başarmanın mümkün olabileceğini gördüm. Şimdi dışarı çıktığımda bastonu, güven duygusunu barındıran bir materyal olarak görüyorum. Çevredeki insanların ne dediğini önemsemeden, bastonun kullanılması gerektiğini düşünüyorum.”

27 yaşındaki doğuştan görme engelli bir başka erkek öğrenci, şöyle anlattı düşüncelerini: “Daha önceleri, bağımsız hareketi, kendi başına hareket etme, başkasına en az ihtiyaç duyarak hareket etme olarak tanımlıyordum. Annem aşırı korumacı yaklaşıyordu, bu yaklaşımı benim hareketimi kısıtlıyordu. Babam, bağımsız hareketim konusunda daha destekleyiciydi. Şimdi bastonun önemini daha iyi kavradım. Bazı şeyleri bizzat yaşayarak tecrübe ettim.”

Görmesini zamanla kaybeden ve şu anda az görüşe sahip olan 50 yaşındaki bir kadın öğrenci de şöyle ifade etti düşüncelerini: “Az gören biri olarak ‘Bastonla işim olmaz.’ diye düşünenlerden biriydim. ‘Bana hiçbir şekilde gerekli değil. Baston, karşı tarafta acıma hissi uyandırıyor.’ diye düşünüyordum. Oysa baston kullanılmadığında

karşı taraf sizin gördüğünüzü düşünüyor, bu düşünce daha tehlikeli oluyor. Baston olmadığında, kayma, çarpma, düşme daha fazla oluyor. Şu anda benim için baston çok daha önemli. ‘Nerede ne var?’ diye düşünmüyorum. Baston, daha rahat hareket etmemi sağladı, karşıdaki kişilerin bakış açısını da değiştirdi.”

22 yaşındaki bir kadın öğrenci de şu şekilde dile getirdi düşüncelerini: “Az görüyor olmam nedeniyle, buraya gelmeden önce baston kullanmıyordum, iyi hareket ediyordum. Ailem, rehabilitasyon merkezine gelip eğitim almam konusunda hep beni destekledi. Ben, bastona her zaman önyargılıydım ama ailem beni baston kullanmam konusunda da hep destekledi. Bastonu, yakın çevreme kabul ettirmede güçlük yaşadığım için kullanmak istemedim. Aslında, bastonu kendime yakıştıramıyordum. Annem, diğer kız kardeşlerime evlenmekten, evlilikten bahsederken, bana evlenemeyeceğimi söylüyordu. Ben de bundan dolayı bu konuda hiç hayal kurmuyordum. Bastonu, kadın kimliği dışında görüyordum. Şimdi ise, kurumdaki eğitim sonrasında bastonu kabullendim ancak yaşadığım bölgede bu konuda savaşmam gerekiyor. Rehabilitasyon merkezinde verilen bağımsız hareket eğitiminin süresinin uzatılması ve bireysel eğitimin olması gerektiğini düşünüyorum.”

Görüldüğü gibi bağımsız hareket eğitimi ve bağımsız hareketin temel aracı olan bastonun görme engelli bireylerin hayatındaki yeri ve önemi çok büyük. Görme engelli bireylerin, bir başkasına bağımlı olmadan hareket etmelerini sağlaması nedeniyle, bağımsız hareket eğitiminin mümkün olan en erken yaştan itibaren vermeye başlanması gerekmektedir. Özellikle doğuştan görme engelli olup görme engelliler okullarında hiçbir şekilde baston eğitimi almamış birçok öğrencimiz, İstanbul Görme Engelliler Rehabilitasyon Merkezi’nde eğitim almaktadır. Oysa, öğrenmenin daha verimli olacağı okul öncesi dönemden itibaren bağımsız hareket eğitimine başlanması çok önemlidir. Çünkü ilerleyen yaşlara gelindiğinde, daha önceden de hiç baston kullanmamış olmanın da etkisiyle, görme engelli bireylerin birçoğunda duruş bozuklukları görülmektedir. Bağımsız hareket alanında herhangi bir eğitim alınmadığında, beden hareketleri kontrollü olmadığından, kaslar yanlış olgunlaşmakta, bu durum da yetişkinlik ve sonraki dönemlerde görme engelli bireylerin ciddi duruş bozukluklarına sahip olmasına neden olmaktadır. Oysa, okul öncesi dönemden itibaren, görme engelli bireyin, konuştuğu kişinin sesine yönelmesi, mekanda konumunu belirlemesi, istenilen hedefe yönelmesi, doku, ses, koku gibi

duyularını geliştirmesi, ipuçları ve işaretleri değerlendirmeyi öğrenmesi, bağımsız hareketinin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Bağımsız hareket eğitimi; baston öncesi bağımsız hareket eğitimi ve baston eğitimi şeklinde ikiye ayrılmalı ve aşamalı olarak çocukların öncelikle gelişimine sonra da yaşına uygun olarak verilmelidir. Okul ncesi dönemde, baston öncesi bağımsız hareket eğitimi verilmeli, gelişimi uygun olan çocuklarla okul öncesi dönemden itibaren baston eğitimine geçilmelidir. Özellikle ilkokul döneminde mutlaka baston eğitimine geçilmiş olmalıdır. Az gören çocukların da görme değerlendirmesi yapılarak, bağımsız hareketinde bir yetişkinin rehberliğine ihtiyaç duyan çocuklarda mutlaka baston eğitimine başlanmalıdır.

Özetle baston, görme engelli bireylerin bir başkasına ihtiyaç duymadan özgürce hareket etmelerini sağlayan en temel araçtır. Baston, zgrlğn simgesi ve görme engelli bireyin kimliğidir. Bu nedenle, öğrenme için en kritik dönem olan okul öncesi dönemden itibaren, gerekli eğitimlerin verilmesine zen gösterilmelidir. Çünkü görme engelli bireyler baęımsızlařtıķa özgüvenleri artacak, özgüvenleri arttıķa da kendini gerçekleştirme noktasına ulaşmaları daha kolay olacaktır.

Yolculuk Türküsü II

Bahar Yavuz

psybahar@gmail.com

Sayı 47, Ocak 2018

Bir yolculuktan bu ve yolun sonunda

Ulaşmak istediğim kendimdi

Ataol BEHRAMOĞLU

Bundan iki ay evvel, sizlerle tek başına çıktığım ilk yolculuğuma dair bilgiler paylaşmaya başlamıştım. Yazının ardından yeni bir başlangıç dalgası beni kapıp başka bir yere uçurunca, deneyimin daha duygusal içerikli kısmı bu zamana kaldı. Umuyorum ki hala bir yerlerde yazacaklarımı beklemektesinizdir.

Yazımın yayımlanmasının ardından aldığım geri dönüşlerin bende bıraktığı izlenimlerle başlamak istiyorum.

Çıkmak ama Nasıl

Özellikle merak ettiğimiz bir yer gezip görmek üzere yola çıkışlarımızda, bazı durumlarda gezinin gidişatını büyük oranda etkileyebilecek bir faktör vardır: geziye tek mi yoksa bir grupla mı çıkıyor olduğumuz değişkeni. Bu değişken gezi boyunca vakit harcadığımız etkinlikleri, ziyaret ettiğimiz mekânlardaki kalış sürelerimizi, hatta keyif alma veya yorgunluk miktarımızı doğrudan etkileyebilir. Günün sonunda dönüp baktığımızda, tek veya grup olarak çıkmanın olumlu ve olumsuz taraflarını keşfetmiş buluruz kendimizi. Bunlar neler olabilir dersiniz;

- Tekken, öğrenmeye çalıştığınız bir dilin atmosferindeyseniz, tercihiniz güzel bir gelişim ve öğrenme fırsatını beraberinde getirir. Üstelik tek çıkma tercihinizi kör veya kadın kimliğinizle yapıyorsanız, farklı dinamikleri olan yerlere giderken endişeyi kontrol etme, yol bulma ve etrafı zihninizde haritalama gibi becerilerinizin geliştiğini farkediyorsunuz. Üstelik yarattığınız bu koşullarda daha çok sosyalleşmenin ve bir yerlerde zaman zaman haberleşip gülümseyebileceğiniz birilerinin varlığı da yanında hediye olarak geliyor.

- Grup olarak bir ziyareti, etkinliği planlamak her zaman karşılıklı anlayış ve desteği beraberinde getirir. Bu bir anlamda arkadaşlıklarımızı sınıadığımız, birbirimizin sağlam ve güçlü yanlarını keşfettiğimiz bir yaşanmışlığa bürünür. Öyle olur ki kendinizi doğru insanları hayatınızda var ettiğiniz için tebrik ederken bulabilirsiniz. Dahası, saate, konuma ya da başka nedenlere bağlı olarak tek gitmekten çekineceğiniz ve merak ettiğinizden dolayı keyifli vakit geçireceğinizi düşündüğünüz yerlere de tereddütsüz gidebiliyor olursunuz.

Her nereye ve her ne şekilde gidiyor olursanız olun, yola çıkmak bir keşif ve öğrenme alanı sağlar. Hiçbir yolculuktan gittiğiniz gibi dönmezsiniz.

Bari'de Sürpriz Bir Gezinti

Havaalanında bir aktarma uçuşumu beklerken kendime "Neden buradayım? Her şeyi planladığım gibi yapmak zorunda mıyım? Ya burada da beni bekleyen anlar, şeyler, insanlar varsa?" diye sordum. Sonra, beklediğim ofiste iletişimde olduğum kadına merkeze nasıl gidebileceğimi sordum. Tabii ki evvela tek başına gitmemi sorguladı fakat talebimi tekrarlatmadan, önce tren saatlerini kontrol edip bana bilgilendirmesini yaptı, sonrasında kapiya kadar eşlik etti. Giderken de "Artık yalnızsınız." demeyi de ihmal etmedi. Merkeze giden metroda bilet kontrolü için gelen görevliyle anlaşmak için de, ineceğim duraktan sonrası için de beni yönlendirecek kendi zihnim dışında hiçbir kimse ya da şey yoktu. Kelimelerin çağrışımlarına bayıldığımdan ve İtalyancaya âşık olduğumdan, kontrolde bana söyleneni anlamakta güçlük çekmedim. Giderken açılan bir radyodan yapılan yayını dinlerken de kendimi ilk defa okuldan kaçan bir lise öğrencisi gibi hissettiğimi söylemem gerekiyor. İçinde bir tutam "Neden daha önce yapmadım ki" pişmanlığı barındıran bir histi bu.

Metrodan çıkıp yer yer yoldan geçenleri durdurarak sahile yol tarifi sora sora ilerledim. İnsanın bilmediği bir şehrin sokaklarında ve caddelerinde avare avare, kimseyle hiçbir bağlantısı olmadan dolaşması öyle büyük bir keyif ki, kendinizi tüm dertlerden azade sanıyorsunuz. Ben de her adımda artan dertten muaf olmanın mutluluğu ve kimsenin yolda müdahale etmemesinin zevkiyle hedefime doğru rahat rahat ilerledim.

Kaldırımlar, sokaklar, binalar, dükkânlar, kafeler, yanımdan geçen insanlar, yoldan geçen motorlar/arabalar, arada bir denizin yönü konusunda bana fikir veren esinti... Bari'ye ait her ne varsa inşaatından yemek kokularına kadar her şey benim almak için açılan duymalarımı uyarıcı bombardımanına tutmuştu adeta. Sahile ulaştığımda, deniz kokusuyla dinlenmeye aç haldeydim. Fakat bana tarif edilenler üzerinden ulaştığım ve muhtemelen indiğim istasyondan en yakın olan sahil, caddeye paralel olduğundan deniz sesinden çok araba vızıltısını içeriyordu. Kokusuysa, nedense beklediğim Akdeniz kokusundan daha az yoğundu.

Eğer ilk defa zamanı ve gereklilikleri bırakarak alıp başınızı gitmişseniz, geçen her saniye içinizi yaşama hissiyle ısıtırken, gündelik hayatta pek de üstünde durmayacağınız her uyarıcı size bir şeyler anlatmaya başlar. Bu bir sonraki adımını planlayan bir gezici için daha çok rota işaretleri manasına gelir de diyebiliriz. Ben de bunun etkisiyle olacak, dondurmacı önermeleri için durdurduğum iki arkadaşın dondurmacı yolu üstünde olduklarını öğrendim. Roma'dan evvel dondurma denemek bir hata sayılabilecek olsa bile bence siz de giderseniz burada dondurma yerken turistlerden çok Bari sakinlerinin şakalaşmaları eşliğinde her lokmanın tadını pişman olmadan çıkarabilirsiniz. Burası Noel baba olarak da bilinen Aziz Nicholas'ın, Türkiye'den bin yıl evvel alınıp getirilmiş kemiklerinin olduğu, ekseriya mimarisıyla görsel açıdan keyifli anlar yaşatacak dini yapıların olduğu bir şehir, fakat mahalle kültürü hala canlı olduğundan kendinizi koşuşturan çocukların peşine takılmamak, ya da makarnalarıyla uğraşan kadınlara katılmamak için zor tutabilirsiniz. Ben şanslıydım ki dondurmacı yolunda tanıştığım insanlar eğlenerek betimliyorlar ve dokunabileceğim şeylere erişimimi önemsiyorlardı.

Bari'de nerelerin gezilip görülüp, nelerin yenilebileceğine dair nette Türkçe yazıları kolayca bulabilir, şöyle zevkinize göre birkaç not alıp yola düşebilirsiniz. Avantajı, öyle her köşe başından bir turistin fırlamıyor oluşu olabilir. Bunun kıymetini Roma'da yol sorarken anladım.

Aşk Çeşmesi'nin Şehrinde Tek Olmak

Roma'yı çiftler için bir yermiş gibi düşünüyorum olmamıza rağmen, yalnız olmaktan bile memnun olacağınız anlar yaşamamanın mümkün olduğu müjdesiyle başlayabilirim. Özellikle ben, birçok esere istediğim kadar dokunduğum ve neresinde ne kadar

oyalanacağıma kendimin karar verdiği bir müzede bunu sonuna kadar yaşadım. İsmi: Musei Capitolini. Benden sonra başkalarının da gelmek isteyeceğine dair onları uyarsam da, daha önce haber verilmesi durumunda bundan keyif duyacaklarını ısrarla belirttiler. Bana stajyerleriyle beraber 3 - 4 kişilik bir grup eşlik ediyordu ve öğrencilerle beraber müzenin erişilebilir olmasına ilişkin çalışmalar kapsamında ürettiklerini deneyimlemiş oldum. Bu süreç Napoli'de de devam ediyormuş. İletişim için Isabella Serafini'ye isabella.serafini@comune.roma.it mail adresinden ulaşabilirsiniz.

Roma'da ilk gittiğim yer olmasına rağmen Coleseum'dan içimde bir hüznle ayrıldım. İçerde bana rehberlik edebilecek sadece standart bir sesli rehber cihazı ve onun "Şu an karşıda görmüş olduğunuz..."larla başlayan cümleleri vardı. Koca alanda biraz ne yapacağını bilmez bir halde dolaştıktan sonra, şansımı bir başka sefer denemek üzere çıkışa yöneldim. Forum'da da aynı tecrübeyi yaşayabileceğimi düşünerek Musei Capitolini'ye yöneldim, O gün telefonumun uçak modunu kapatmama karşın Blind Square'in beni yönlendirmesinin yaşattığı yol uzatma ve kayboluşlar nedeniyle pişman olup eski bağlantısız düzenime geri dönecektim. Şehre ayırdığım günlerin gündüzlerini yolumun üstündeki cadde ve sokaklarda kaybola kaybola dolaşarak, Trevi'de devasa kalabalıktan su sesini duymaya çalışarak, Vatikan Müzesi'nde eserlere yanımdaki Türk çiftin işbirliğiyle kaçak dokunarak, kaldığım hostelde tanıştığım sanatçı bir arkadaşla ses fotoğrafları çekip Trastevere'de dolanıp güzel bir pizza yiyerek geçirdim. Son günümde uçağa doğru yol alırken, içimde İtalya'ya dair eksik bıraktıklarımı tamamlamak için peyda olan hırsıyla karışık dönme arzusunu kontrol etmeye çalışıyordum.

Mona Lisa Tuvaletine Gitmiş Olabilir mi?

Louvre Müzesi bir gün tamamen erişilebilir olması hayali insanı çılgına çevirecek kadar güzel, zengin ve belki bir parça tapılası bir yer. En başta bu yolculuğumu planlarken bana en büyük desteği verenlerden biri, çok yakın bir arkadaşımın kendi gezilerinden biriktirdiği dostlarından güzel bir insanla Paris müzelerini ziyaret etme şansına eriştiğim için Louvre'u mevcut şartların en erişilebilir haliyle deneyimleyerek bu cümleyi kurabiliyorum. Louvre anlatmak için, sadece kendisi için çıkacak, şu an öngöremediğim uzun bir süre yayımlanacak bir dergiyi var etmem gerekiyor. Bu nedenle, ideal bir müze var edilene kadar, yanınızda sanatın kıymetini bilen biriyle ve

büyülenmeye hazır olarak ömrünüzde hiç değilse bir kere olsun gidin diyebileceğim yerlerden birisidir burası.

Louvre'da sıra Mona Lisa'ya gelmek üzereyken o güzel insan bana dönüp gülerek "Mona Lisa, bazen ziyaretçilerden öyle bir sıkılıyor ki, arada bir yerini terk etme ihtiyacı duyuyor. Bakalım gene yerinde mi, yoksa tuvalete mi gitmiş?" dedi. Neyse ki Mona Lisa, her açıdan muhatabına dönük gözleriyle yerindeydi, bizi gören güvenlik ikinci korumayı da geçmemize izin vererek ona belki çok az insanın olabildiği kadar yaklaşmamızı onayladılar. Aslında bunu biz talep etmemiştik fakat arkadaşım Mona Lisa'yı bu mesafeden daha bir heyecan ve ayrıntıya anlatmaya başlayınca kendimi hakikaten Mona Lisa'nın canlı varlığının karşısında sandım. Bir sanat eseri karşısında kendinden geçme sendromu, tam da o anda, benim için gerçek oldu diyebilirim.

Paris'te dil bilmediğim için daha çok yol sorup kaybolarak, özellikle turistik yerlerin erişilebilir olmayışına hüzünle şahit olarak, tınısı bana hep soğuk gelmiş olan Fransızca'yı konuştukları halde sempatik olduklarını itiraf ettiğim tatlı insanlarla tanışarak, paramı olmasa bile eşya çaldırma hüsrânına uğrayarak ki bundan kaçınmak için tedirgin olmadan temkinli olmak yeterliydi aslında, 200 yıllık binada asansör görüp şaşırarak, Paris'teki göçmen yoğunluğunu bireysel olarak da deneyimleyerek ve daha bir yığın tecrübeyle planladığım zamanımı doldurdum.

Sen Güçlü Bir Kadınsın

Benim istisnasız, karşılaştığım her milletten, her sosyoekonomik düzeyden, her cins ve yaştan insandan duyduğum klasik bir cümleydi "Sen güçlü bir kadınsın." Kör ve kadın kimliklerimin toplumdaki karşılıklarına dair beslenen önyargıların yarattığı etki bir yana, şimdi düşünüyorum da, belki de bu cümlelerinde bir haklılık payı vardı. Eğer güçlü olmayı kendine saygı duymak, kişisel zevk ve meraklarına değer vermekle bir tutarsak, evet öyleydim. Nitekim, bu insan olarak her birimizde bir derece olması gereken eğilimler içinde diye inanıyorum. Hele ki, toplumun yaşantısı, kararı, eylemleri hakkında bu kadar söz sahibi olmaya ve her şeyini şekillendirmeye çalıştığı bir kimliğe sahip insanlar için, yani bizim için olmazsa olmaz da denebilir. İdeal bizden sıyrılıp kendimizi var etmek, önyargıları değil kişiliğimizi yaşamak istiyorsak kendimizi keşfedip var etmek, yöntemlerinden birisi olduğuna inandığım yola çıkma

deneyimimi paylaşarak belirtiyorum, kaçınılmazdır. Bu nedenle yoldakilerin tabiriyle “güçlü”, bizim ifademizle “kâşif” olsak pek iyi edeceğiz.

Yaz Geldi Böyle Oldu

Mürşide Ciğerlioğlu

mursidecigerlioglu@gmail.com

Sayı 53, Temmuz 2018

Değerli okuyucular, sıcak bir Temmuz akşamında İstanbul'dan yazıyorum. Uzun bir kış mevsimini geride bıraktık. Kışın, ilkbaharın yorgunluğu derken, okullar kapandı. Uzun günlerde tuttuğumuz oruçlar bitti. Çok şükür bayrama kavuştuk ve seçim telaşını da atlattıktan sonra artık layıkıyla bir yaz tatilini hak ettiğimizi düşünüyorum. Bugüne kadar dergide, biraz depresif biraz da mücadele içeren yazılar yazmıştım. Bu defa yazın verdiği kıpırtı ile birçok körün başına gelmiş veya gelmesi muhtemel olan günlük olayları satırlaştıracağım. Anlatacaklarım, kendi başıma gelen şeyler. Ne mi bunlar?

Ben İstanbul Ümraniye'de yaşıyorum. Biz Ümraniyelilerin dört göz ile açılmasını beklediğimiz Üsküdar-Ümraniye metrosu nihayet Aralık ayında açıldı. Yalnız o sıradan bir metro değil. Sevda ve bana göre, bizim deyimimizle, "O bizim metromuz, canımız metromuz ve dünyanın en güzel metrosu." Bize bunları söyleten şey ise iş yerimiz Halkalı'da, evimiz Ümraniye'de olduğu için, her gün Halkalı'dan Ümraniye'ye gidiyor olmamızdır. İstanbul'u bilmeyenler için İstanbul'daki ulaşımın nasıl olduğuna dair fikir vermesi açısından şöyle söyleyeyim: Metrodan önce 17.00'da işten çıkmamıza rağmen servis ile eve geliş saatimiz, ortalama 19.30'u buluyordu. Şimdi ise, 18.05-18.15 civarlarında evde olabiliyoruz. Tabii bir-bir buçuk saat öncesinde eve gelmenin bir bedeli var elbet. Öncelikle 3 tane araç değiştirmeniz gerekiyor ve bu araçlar arası geçiş sırasında çok seri olmanız gerekiyor. Biz Sevda ile bunun için çok güzel stratejiler belirledik. Mesela, Marmaray'ın son vagonuna binmek, bazı istasyonlarda asansörü kullanmak bazılarında ise yürüyen merdivenleri kullanmak gibi. Örneğin yürüyen merdivende kesinlikle durmak yok. Zaman kazanmak için merdivenin sol tarafına geçiyoruz ve önlü arkalı olarak bir yandan sohbet ediyor bir yandan da merdivenle birlikte biz de yürüyoruz. İstanbul'da genel olarak yürüyen merdivenin sağ tarafında kendini merdivenin gidişine bırakan yolcular varken merdivenin sol tarafında ise bizim gibi merdiven ile birlikte yürüyen, muhtemelen en yakın toplu taşımaya yetişmeye çalışan, acelesi olan, yolcular vardır. Ancak belirlediğimiz stratejiler her zaman istediğimiz gibi gitmiyor. Niye mi? Örneğin geçen

hafta yine son srat merdivenin sol tarafından yukarı çıkarken... O da ne? Birden burnum birinin sırtına yapıştı. O anda burnuma dolan ter kokusuna mı yanayım yoksa hızım kesildiği için kaybedeceğim zamana mı yanayım. Meğır önümdeki kişi, yürümeden öyle duruyormuş. Kendi kendime “Neyse” dedim; “Böyle bir şey ancak bir grmeyenin başına gelir.” Sonra ben de kendimi zorunlu olarak merdivenin gidişine bıraktım. Merdiven biter bitmez Sevda ile buluştuktan sonra başıma geleni Sevdaya anlattım ve başladık birlikte gülmeye.

Bir yere uzanırken ya da bir yerin kapısını açarken hiç birini tokatladınız mı? İşte, o da benim başıma geldi. Ortaokulda öğrenciyken boyum yaşıtlarıma göre daha uzundu. Hele de o yaşlarda kızlar erkeklere göre daha uzun boylu oluyor ya; işte öyle bir zamandı. Koridordaydım ve sınıfın kapısını açmak üzere sınıf kapısının kolunu tutmak için elimi aşağıya uzatmam ile şırlank diye bir ses duydum. Meğır boyu kapı tokmağı hizasında olan bir erkek arkadaşım ordaymış ve ben onu hiçbir şekilde fark etmemişim. Ta ki elim suratına çarpıp o ses çıkana kadar. Duyduğum ses tam Türk filmlerinde duyduğum tokat sesiydi. Hala o ses kulaklarımdan gitmez.

Bir de serviste, otobüste kucaklarına oturmaya çalıştığım yolculara yaşattığım travmalar var ki onları hiç sormayın. İstanbul’da toplu taşımada çoğunlukla görmeyenlere yer verirler, ama bazen verilen yerin neresi olduğunu bir türlü anlayamam. Otobüs türüne göre değişik dizilimli koltuklar bulunuyor. Yan dizilmiş koltuklar, karşılıklı olan dörtlü koltuklar, tekli veya ikili koltuklar var. Beni birisi görünce sessizce kalkar, birileri de “Burada yer var buyurun oturun” der. Ah! Ben o yere buyurup oturana kadar başıma neler gelir bazen, bilemezsiniz. nce sesin geldiği yöne doğru giderim; sonra anlarım ki boş olan koltuk arkamda kalan bir yermiş. Koltuğu tespit etmeye çalışırken ben genelde koltuk başından tutarak koltuğun boş mu dolu mu olduğunu anlamaya çalışırım. Burada da beni en çok yanılta kısa boylu, minyon yolcuların oturduğu koltuklar oluyor. . Koltuğun st kısımları boş kaldığından çoğu kez o koltuğun boş olduğunu düşünürüm. Tam oturmaya yeltenirken, dehşet dolu bir ses: “Bura değil abla”

Ah, o sırada duyduğum mahcubiyeti anlatamam, 1.80’e yakın boyumla yine birini eziyordum diye geçiririm aklımdan. Glsem mi ağlasam mı diye düşünürken genelde gülüp geçmeyi tercih ederim. Eğer siz de benzer şeyler yaşıyorsanız, size tavsiyem gln geçin. Ben daha yeni yeni sokağa yalnız çıkmaya başladığımda, Engin ile

Taksim'den otobüse binecektik. Otobüs durağını bulmaya çalışırken ortam çok karışıktı ve ben o zamanlar Engin'i izleyerek öğrenmeye çalışıyordum. Engin bir ara çok sinirlendi. "Eyvah eyvah" diye geçirdim aklımdan ve bayağı gözüm korkmuştu aslında. Bir süre sonra otobüsümüzü bulup otobüse binince Engin normal haline döndü ve sohbetimize kaldığımız yerden devam etmeye başladık. Engin'in bu tavrı bana önemli bir ipucu vermişti aslında, yaşanan ufak tefek olumsuzluklara takılmamam gerektiğini anlamıştım.

Eğer aranızda sokağa yalnız çıkmak isteyen varsa ama bu gibi şeylerden dolayı geri adım atıyorsanız size tavsiyem, bu küçük anları koca bir hayat için kurban edebilirsiniz.

Çok güzel ve erişilebilir bağımsız bir yaz geçirmenizi dilerim.

Bastonumuza Kişilik Kazandırmak

Eylem Yurtsever

eylemyurtsever@gmail.com

Kamyon şoförleri neden kamyonlarının arkalarına çıkartmalar yapıştırırlar hiç düşündünüz mü? Ya da jokeyler atlarının yelelerini neden örüp kurdeleyle süslerler? Taksi ya da minibüs şoförleri kornalarına neden başka kornalar eklerler, bir Ferrari kornasına dünyanın parasını bayılırlar mesela. Ya da tramvay çanı gibi çanlar entegre ederler kornalarına...

Zamanlarının çoğunu, aile ve arkadaşlarından daha fazla gördükleri yoldaşlarına bir kişilik kazandırmak isterler çünkü. Onları, kendi uzantıları, kendilerini diğer insanlara anlatmak için kullanacakları bir araç olarak görmeye başlarlar belki. Ya da bunları hiç düşünmezler de sadece onlara yapacakları değişikliklerle onları, yani yoldaşlarını, kendi istedikleri bir şekle sokmalarının haklı mutluluğunu yaşamak isterler. Bir minibüs seri üretim olduğundan kimse kendisini bulmaz onda. Kendisine özgü bir huyu yoktur. Ya da bir farklılığı. Plakalarını saymazsanız... Oysa arkasına yapıştırılan küçük bir çıkartma; ya da kornalarına entegre edilen bir çan farklılaştırır onu diğer minibüslerden.

Peki, biz körler neden hep beyaz baston kullanmak zorundayız? Yurtdışından getirilen bastonlarda renk çeşitleri var; ama çoğumuz bu renkleri görmeyecek kadar körüz. Neden biz bastonlarımızı kişiselleştirmek için bir şeyler yapmıyoruz? Ya da yapıyor muyuz?

Birçok görme engellinin baston taşımaktan resmen kaçındığına çok şahit olmuşumdur ve ne yalan söyleyeyim, bunun nedenleri çoğunlukla beni ziyadesiyle üzüp utandırıyor; çünkü çoğunun nedeni kabullenememek... Belki başkalarının yerine benim utanmam da kabullenmesi çok zor bir şey; ama ne yapayım, bazı körler bastonu kabullenemiyorlar, ben de bastonu kabullenemeyen körü kabullenemiyorum işte.

Bilmiyorum bu denendi mi; ama bence çocuklara bastonu kabullendirmek için baston süsleme etkinlikleri yapılsa süper olur. Ya da yetişkin birisi için bile denenebilir bu.

Ben başka nedenler için kullandığım bisiklet zilini de bastonuma bir kişilik kazandırmak için takmış olduğumu düşünüyorum. Bazen bir şey söylediğimde cümlemi belirginleştirmek için zile basıyorum mesela. Çok büyük bir mutluluk sebebi olabiliyor bu benim için ve ben bastonumu bir nevi pekiştireç olarak da kullanmış oluyorum aslında.

Bunu çok farklı şeylerle yapabiliriz. Mesela, çiçekleri çok seven bir kişi de bahar aylarında papatyalardan bastonuna küçük bir süs örebilir. Yaratıcılığımıza göre değişebilen bir şey bu bence.

Neden bu yazıyı okur okumaz bastonunuzu süslemek için bir şey yapmayasınız?

Haydi, rastgele millet!

Bebek Bakımına Dair Körcül İpuçları

Deniz Aydemir Döke

daydemird@gmail.com

Sayı 41, Temmuz 2017

Kimimiz çocuk sahibi olmamayı yeğlerken kimimiz anne baba olmak için can atar. Etrafta bebek bakımına dair çok fazla kaynak var ama elbet bunlar ortalama insanı göz önünde bulundurarak yazılmış şeyler. O nedenle kör olup bebek sahibi olmayı düşünen kişilere tamamen hitap etmeyebilir. Körlere bebek bakamaz diye düşünüyorsanız yazının felsefesiyle bayağı çelişiyorsunuz. Yazıyı okumayı bitirdiğinizde umarım bunun mümkün olduğunu kavrayabilirsiniz. Ama şunu ifade etmekte bir sakınca görmüyorum, bağımsız yaşam becerileri gelişmiş bir kör ebeveynle halen başkalarına bağımlı olarak yaşayan bir kör ebeveynin bebek bakma becerileri aynı olmayabilir. Bu konuyla ilgili bir bakış açısı edinmek istiyorsanız bu sayımızdaki Elif Emir Öksüz'ün ve Engin Yılmaz'ın yazılarına kesinlikle göz atmanızı tavsiye ederim.

Sanırım okuyucularımız artık birkaç hafta içinde bir bebek sahibi olacağımı anlamıştır. Hamileliğim boyunca bebek bakımına ve körcül yöntemlere dair elime geçen her şeyi okudum. Bu süreçte hem Amerika'daki hem de Türkiye'deki Facebook guruplarından faydalandım. Aklımda kaldığı kadarıyla, okuduklarımı bir araya getirmeye karar verdim. Henüz bu yöntemleri denemedim, o nedenle işe yarayıp yaramadıklarını bilmiyorum. Anne olmayı deneyimleyince sevdiğim veya geliştirdiğim yöntemlerden de bahsederim size. Burada yazacağım bazı şeyler körlere özgü yöntemler değil ama kör ebeveynlerce de kullanılan yöntemler.

Bebek bezi değiştirmek sadece görmeyen ebeveynler için değil herkes için bir zorluk. Ama körlere nasıl yapacak bu işi değil mi? Ben birkaç kez yeğenlerimin ıslak bezlerini değiştirdim o kısım kolay da, kakalı bez nasıl değiştirilir? Öncelikle bez değiştirmek için gereken malzemelerinizin evde belli bir yerde olmasında fayda var. Bez değiştirmek için alt değiştirme masaları faydalı olabilir. Bunlar bayağı yüksek sehpa, alt taraflarında çekmeceler ya da raflar var. Buraya bebek bezleri, ıslak

mendiller, ya da bebeğin altını temizlemek için kullanacağınız pamuklar, pişik kremi, kendi ellerinizi silmek için dezenfektan ya da ıslak mendil, kirli bez için poşet gibi şeyleri koyabilirsiniz; böylece gerek duyacağınız her şey elinizin altında olur. Bu alt değiştirme üniteleri bazen bebeklerin yataklarıyla bir de olabiliyor, bazıları da bağımsız ve tekerlekli oluyor. Bağımsız ve tekerlekli olanlar bana daha mantıklı geliyor zira istediğiniz odaya ya da aslında banyoya götürebilirsiniz. Bebeğinizin altını her zaman alt değiştirme pedlerinin üzerinde değiştirin. Böylece bir kaza olması halinde temizlik derdiniz olmaz. Alt değiştirme masalarının üzerlerinde iki kenarı yüksek ortası çukur kalın bir ped oluyor, bunun da üzerinde genelde yıkanabilir bir kılıf oluyor. Bu kılıflardan birden fazla bulundurmakta fayda var. Ayrıca genelde bebek çantalarının içinde bir alt değiştirme pedi de oluyor. Kullan at şeklinde satılan alt değiştirme pedleri de yolculuk anında, misafirlikte, gezmede ya da gündelik olarak da kullanışlı olabilir.

Gelelim bezi değiştirmeye. Bebek bezleri iki yandan gelen çıtçitlarla bebeğin göbeğinin üzerine tutturuluyor. Çıtçitları açın, bebeğin bezini göbek kısmına gelen yerden tutarak bebeğin üzerinden kaldırmadan aşağıya poposuna doğru sıyırın ve bezin normalde göbeğin üzerinde olan ve dışa bakan yerini bebeğin poposunun altına sokun. Bunları bir elinizle yaparken diğer elinizle bebeğin iki ayağını yüksekte tutun. Bezi toplayın ve çıtçitları kullanarak dertop edin ve hemen yanınızdaki çöpün içine atın. Böylece kabasını aldık. Şimdi iş silmeye geldi. Burada aynı temizlik yaparken ki gibi sistematik bir yöntem izlemekte fayda var. Özellikle kız çocuklarını yukarıdan poposuna doğru silin her zaman. Silmeye bir taraftan başlayın, boğumlu yerlere, bacaklarının poposuyla birleştiği yerler gibi özen gösterin. Elimizin kirlenmesinde sorun yok, işin doğası ve biz körler ellerimizi kullanarak algılıyoruz birçok şeyi. Bebeği silerken görenlerden daha fazla mendil kullanmakta da bir sorun yok. Eğer bebek bir felaket yarattıysa ve dışına kadar çıktıysa bebeği soyup kolunuzun üzerine yatırıp vücudunun alt tarafını yıkayabilirsiniz de. Bazı ebeveynler bebekleri her kaka yaptığında yıkıyorlar. Eğer bebek ek gıda almıyorsa yıkarken şampuan ya da sabun kullanmanıza gerek yok zira bebeğin cildinde kuruluk oluşabilir. Bazı insanların bebeği banyo lavabosunda, duruma göre musluğun altında ya da bir tas ile su dökerek yıkadıklarını da biliyorum. Bebeği kurulayıp tekrar bezleyebilirsiniz. Bezlerken de çıtçitların olduğu yer bebeğin belinin altında kalacak, yine bir elinizle bebeğin ayaklarını tutun ve poposunu azıcık kaldırın ve diğer elinizle

bezi bebeğin poposunun altına sokun. Bezi ortalayın ve bezin ön kısmını bebeğin göbeğinin üzerine getirin. Bezin üstte kalan kenarlarını açın ve bebeğin beline güzelce yerleştirin sonra da çitçitleri tek tek açarak bebeğin göbeğine doğru yapıştırın. Bezin çok sıkı ya da çok gevşek olmamasına dikkat edin. Kör ebeveynler bebek pişik olunca dokunarak anlayabildiklerini, bebeğin cildinin pürüzlü hale geldiğini yazmışlar. Bazı ebeveynler de her alt değiştirdiklerinde pişik önleyen kremlerden kullandıklarını bildirmişler. Bu bez değiştirme işini önce deneyimli biriyle yapıp geribildirim alabilirsiniz. Ya da bebeği kendiniz temizleyip sonra olup olmadığına dair birine sorabilirsiniz. Buradaki bir Facebook grubunda, kör ebeveynler özellikle empatiden yoksun gören insanlar kendilerini bez değiştirirken izliyorsa ellerinin ayaklarına dolandığını ve kaygıdan düzgün bir şekilde bebeği temizleyemediklerini yazmışlardı.

Bebeğin altını değiştirdik ama bu bebeklerin mini mini bir sürü kıyafeti oluyor, bunlar da takım oluyor. Peki, körler bu takımları yıkadıktan sonra nasıl eşleyecek? Hangisi ne renkte bunların? Kendi kıyafetlerimizi ayırt etmek daha kolay ama bebeklerin kıyafetlerinin bazıları his olarak tıpatıp aynı oluyor. Bebek kıyafetlerini eşlemenin bazı yolları var. Bunlardan birincisi bebeğin üzerinden çıkan ve takım olan kıyafetleri anında bir çamaşır yıkama filesinin içine koyup kirli sepetine atmak. Böylece takım olanlar birbirleriyle birlikte yıkanır, kurutmaya da birlikte girerler. Ya da asarken de mandalla birbirlerine tutturarak asılabilirler. Eğer bu takımlar açıkly koyulu renklerdeyse, yıkarken renkleri birbirine girmesin diye, renkleri karıştırmayan mendillerden kullanabilirsiniz. Ama siz hangi renkleri birbiriyle gider diye eşlemek mi istiyorsunuz? Kör ebeveynlerin kullandığı bir diğer yöntem de renkleri kodlamak için kıyafetlerin etiketlerine ya da görünmeyen bir yerlerine minik minik boncuklar dikmek, bir boncuklu olanların hepsi birbiriyle giydirilebilir, keza iki boncuklular da kendi aralarında takım yapılabilir şeklinde bir yöntem izleyebilirsiniz. “Aman kim koyacak kıyafetleri her seferinde aynı torbaya?” ya da “Kim diyecek o boncukları?” diyorsanız biraz daha pahalı yöntemler var. Örneğin barkod okuma sistemi olan Penn Friend’in yıkanabilen etiketlerini kullanırsınız ve etiketlediğiniz her kıyafete istediğiniz kadar bilgi koyabilirsiniz. Sadece renklerini ayırt etmek yeterli ise yine teknolojiden yardım alıp renk tanıma cihazı kullanabilirsiniz. Bebeklerin çoraplarının hepsini aynı renk, mesela beyaz, alanlar da var, böylece eşleme derdi kalmıyor. Ya da bunların hepsini boş verip, kim takar deyip çocuğunuzu istediğiniz gibi giydirebilirsiniz de.

Bu çocuklar ara sıra da hasta oluyorlar maalesef, ne yapacağız şimdi? Konuşan termometreler harika cihazlar. Kesinlikle bir tane edinin. Ateşini ölçtük, nasıl ilaç vereceğiz bu çocuğa? Sanırım Türkiye’de çocuklar için olan şurupların içinde bir de şırınga oluyor. İlacı alırken mutlaka kontrol edin. Eğer çocuğa her seferinde 5 ml ilaç verecekseniz ve şırınga da 5 ml ise sorun yok. Ama şırınga 10 ml ise ve siz 5 ml ilaç verecekseniz, eczaneyi terk etmeden eczacıdan şırınganın üzerine 5 ml olan yerine kesici bir şey ile elinizle hissedebileceğiniz bir çizik yapmasını isteyin. Böylece şırıngaya ilacı çekerken şırınganın içinde kalan parçasının ucu kesiğe geldiğinde 5 ml ilacı çektiğinizi anlayabilirsiniz. Ya da eczaneden ayrıca tam 5 ml olan şırınga da alabilirsiniz. Eğer iki şurup varsa, her bir şırınga ve şurup ikilisini ayrı ayrı poşetlere koyun. İlaçları daha eczanedeyken kabartma yazıyla ya da barkod okuyucuyla etiketleyebilirsiniz.

Bez tamam, giydirip kuşattık, hastaysa ilacını da verdik, ama bu çocukla nasıl bir yerden bir yere gideceğiz biz? Burada kör ebeveynler bebeklerini slingle giymeyi ya da kanguruyla taşımayı tercih ediyorlar. “Slinge giymek ne?” diyorsanız benim Haziran 2017’de yayımlanmış olan yazıma bir göz atın. Eğer sling ya da kanguru kullanacaksanız özellikle yeni doğan bebeğe uygun bir şey aldığınızdan ve bebeği doğru yerleştirdiğinizden emin olun. Bebeğin nasıl yerleştirilmesi gerektiğini öğrenmek için gören birinden ya da çocuk doktorunuzdan geribildirim alabilirsiniz. Ben bebeğimi sling ve kanguruyla taşımayı planlıyorum. Böylece ellerim boşta kalır ve bastonumu kullanabilirim. Peki, bebek arabası kullanamaz mı bu körler? Kullanır elbet. Körlerin bebek arabası kullanması için uygun olan yöntem bebek arabasını önlerinde itmek değil. Zira bu çok tehlikeli olur, bastonunuzla bebek arabasının önünde ne olduğunu anlayamazsınız. Kör ebeveynler bebek arabasını tek elleriyle arkalarından çekiyorlar. Bunu kolayca yapmak için sürüşü kolay bir bebek arabası seçmek önemli. Bebek arabalarının genelde sadece ön tekerleri her yöne dönebiliyor. Ama siz bebek arabasını arkanızdan çektiğinizde, ön tekerler arka teker oluyor ve bebek arabasıyla hareket etmek zorlaşabiliyor. O nedenden ötürü sapı iki yöne de kullanılabilen ya da tüm tekerleri her yöne dönen bebek arabası modeli tercih edebilirsiniz, ama bu modelleri bulmak zor. Türkiye deki annelerin bebeklerini puset ile kollarında taşıdıklarını da okudum. Bana bu pek güvenli ve konforlu gelmiyor. İnsanın kol çantası bile kolundan düşüyor, ayrıca puseti sanki bir şeylere

çarpılmak ihtimali, bebeği kanguru ya da slingle taşırken bir yere çarpılmak ihtimalinden daha çokmuş gibi geliyor bana. Bir de bu bebekler genelde 3 kg'dan az doğmuyor ve bunun yanınızda taşımak gereken bez çantası falan da var, bir elde sürekli baston kullanmak zorunda... Ama her yiğidin yoğurt yiyişi farklı tabii.

Bu bebekler emekliyor, sonra da yürüyor, nasıl anlayacağız biz bunların nerde olduğunu? Bunun için de Amerika'daki kör ebeveynlerin yaygın olarak kullandığı yöntemler var. Bunlardan ilki bebeğin kıyafetine minik bir zil iliştmek, böylece bebeğin nerde olduğunu duyabilirsiniz. Bu zili bebeğin çıkarıp ağzına sokamayacağı şekilde sağlam iliştmek, ya da bebeğin ulaşamayacağı bir yere iliştmekte fayda var. Tabii bebek emeklemeye başlayınca, her ebeveyn gibi evi güvenli hale getirmek de ve odaların kapılarını kapalı tutmak da yöntemlerden biri. Bebeğinizle sürekli konuşursanız onun size cevap verdiğini de okudum bir yerlerde. Bu zilleri bebeğiniz yürümeye başlayınca ayakkabılarına tutturmak, yine bebeğin evde ya da dışarda nerede olduğunu anlamanıza yardım edecektir. Tabii bir de şu basınca öten ayakkabıları tercih edenler de var. "Ama bu çocuk benim elimi tutmuyor, tutsa da bir gün elimden fırlayıp caddeye falan koşacak, ya da alıp başını gidecek diye endişeleniyorum" dersanız bunun için de bir çözüm var. Üstelik bu çözüm kör anne babalar için geliştirilmiş falan da değil. Sanıyorum Türkiye'de güvenlik kemeri denilen bu yöntemle çocuğunuzla güvenli bir şekilde yürüyebilirsiniz. "Bu güvenlik kemeri de ne ola?" dersanız; basitçe, bir ucu çocuğunuzda bir ucu da sizde olan bir ip özünde. Çocuktaki ucu bir bileklik ile çocuğun bileğine tutturulabilir. Bazı modelleri ise minik bir sırt çantası gibi oluyor. Sırt çantasından ya da bebeğin bilekliğinden gelen ipin diğer ucu da sizde oluyor ve çocuk sizden uzaklaşmıyor. Kontrollü bir özgürlük yani. Bu yöntemi gören anne babalar da kalabalık yerlerde sık sık kullanıyorlar. Bir yerde de, kör bir anne hem bu yöntemi kullandığını hem de çocuğunun elinden tuttuğunu ve eğer çocuk başka birisiyle, mesela dedesiyle bir yere gidecekse de elinden tutmanın bir kural olduğunu böylece çocuğun bu yöntemle alıştığını yazmıştı.

"Ee her şey tamam da nasıl besleyeceğiz biz bu çocuğu?" mu diyorsunuz? Maması için su ölçeceksanız ölçme kaplarını kullanabilirsiniz. Türkiye'de de vardır sanıyorum ama burada iç içe geçmiş kaşıklar ya da normal kaplar halinde ölçme kapları var. Eğer bunlardan birini bulabilirseniz kolayca sıvıları ölçebilirsiniz. Su ölçmek için konuşan bir mutfak tartısı da kullanabilirsiniz. Zira yüz gram su ile 100 mililitre su

aynı. Böyle alengirli şeyler benim evimde yok diyorsanız, bir görenden yardım alıp elinizdeki kapların hangisinin kaç ml olduğunu öğrenin. Örneğin, standart su bardakları 200 ml, çay bardakları 100 ml diye biliyorum. Siz evinizdeki bardak, fincan, minik sosluk gibi şeylerin hacmini öğrenirseniz mama için su ölçmekte onları da kullanabilirsiniz. Belki bebek küçükken çok az bir miktar mama yapmak gerekebilir, işte böyle bir anda yine bizim şırıngalar imdadımıza yetişebilir. Biberonu tutarken, biberonun açısına dikkat etmek gerekiyor, eğer emzik yeterince dolmazsa bebek mama yerine hava yutabilir ve sonra da gelsin gaz sancısı. Ama bu gayet kolay bir şekilde öğrenilebilir. “Biberonda bir şey yok, bu bebeği kaşıkla nasıl besleyeceğiz?” diyorsunuz sanki! Bu durumda ortalığın ve bebeğin batacağını göze alın ve bu durumun aslında körlere özgü olmadığını da unutmayın. Bebek önlükleri körler için icat edilmiş değil sonuçta. Bebek önlüğü demişken, arkası naylon olan ve ucunda da cebi olan önlüklerin daha kullanışlı olduğunu duydum. Bebeklerini beslerken bazı kör ebeveynler bebeği mama sandalyesine oturtuyorlar, bazıları kucağına alıyor ve bazıları da bebekle beraber yere oturup bebeği bacaklarının arasına kendine bakar şekilde oturtuyor. Bebeği kaşıkla beslerken kullanılacak yöntemlerden biri bir elinizle kaşığı taşımak bir elinizle de bebeğin yanağına dokunarak bebeğin ağzını bulmak. Eğer katı besin ile besliyorsanız, bebeği elinizle de besleyebilirsiniz. Bazı ebeveynler (körlere özgü bir yöntem değil) kaşığı doldurup bebeğin eline veriyorlar ve bebek daha erken kendi kendine yemek yemeyi öğreniyor. Ama bu sanırım bebek çok küçükken işe yaramayabilir zira bebeğin motor becerileri o kadar da iyi olmayabilir. Bebek beslerken kullanabileceğiniz bir başka yöntem ise biberon kaşıklar. Bu ucunda kaşık olan yumuşak bir biberon, mamayı tabaktan taşımaktansa biberona dolduruyorsunuz ve biberonu sıktığınızda bir miktar mama kaşığa çıkıyor. Böylece tabaktan kurtuluyorsunuz. Bebeğiniz biraz obursa kısa bir sürede ağzını açmayı ve hatta kaşığı kapmayı öğrenir. Ama bazıları o kadar da yemeğe düşkün olmayabilir. Bir de bebekler sevinçten ve heyecandan da ellerini çok çırpıştırabilir ve kaşığa çarpabilir, canınızı sıkmayın, zamanla motor becerileri gelişecek ve daha kontrollü hareket etmeyi öğrenecek.

Ebeveyn olarak yaşadığınız güçlüklerin aslında bir ölçüde herkes tarafından yaşandığını unutmayın. Kör olarak toplumun koyduğu standartlara ve belli kurallara uymak zorunda olduğunuzu düşünüp lütfen kendinizi yıpratmayın. İnsanlar sizin anne babalık becerilerinizi sorgulayabilir, bu kişiler belki de en yakınlarınız bile olabilir.

Œimdiye kadar neler baŒardığınızı düşünün ve bunların çoğu görenlerin yöntemleriyle edinilmiş başarılar değil. Bilgisayarı ekran okuyucuyla kullanıyoruz; yürürken baston kullanıyoruz; yemek yaparken soğanların piŒip piŒmedięini renginden değil, kokusundan ya da yerine göre tadından anlıyoruz; yani kendi yöntemlerimizi buluyoruz. Bu yöntemlerin görenlerinkinden farklı olması kötü olduğu anlamına gelmiyor. Bebeğimize bakarken de yerine göre farklı yöntemler kullanacağız elbet. BaŒkalarına kulak asmayın yani, unutmayın çocuğunuza verebileceğiniz en önemli Şey koŒulsuz sevgi ki sevginin görmekle bir alakası yok!

Serpil Acar'ın Bebekleri

Pınar Yavuz

pinyav@gmail.com

Sayı 51, Mayıs 2018

Bu ay İzmir'li okuyucumuz Volkan Atahan sayesinde haberdar olduğumuz güzel bir çalışmayı tanıtacağız size. Amigurumi tekniğiyle yapılmış engelli oyuncaklar. Amigurumi Japonca kökenli bir kelime. Tığ anlamına gelen ami ve içi doldurulmuş oyuncak anlamına gelen nuigurumi kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuş. Sık iğne tekniğiyle örülen bu harika oyuncakların özelliği farklı engel gruplarını temsil ediyor olmaları. Mesela bir kolu veya bacağı olmayan, yüzünde doğum lekesi bulunan, bacağına protez takılı, koltuk değnekleri ile yürüyen, hatta vitiligo hastası rengarenk, şık giyimli ve hepsi gülen bebekler. Bu heyecan verici çalışmanın sahibi İzmir'de yaşayan sevgili Serpil Acar. Serpil Hanım'la yaptığımız yazılı röportajla onu biraz daha yakından tanıyalım istedik.

Pınar: Kendinizi tanıtır mısınız?

Serpil Acar: 1963 doğumluyum. Çocuğu ve çocuk kalabilmeyi, sinemayı, okumayı, tabiatı, düşünmeyi, gözlem yapmayı, gülmeyi seven, memur emeklisi bir kadınıam.

Pınar: Engellilik kavramının hayatınızdaki karşılığı nedir?

Serpil Acar: Engellilik kavramı hayatımda dışarıdan gözlemlediğim bir şey değil; ta içimde. Eğer engellilik birçok anlamda engellenmek demekse bu böyle. Bedensel farklılıkları olan arkadaşlarıamın duygu ve düşüncelerini anlamamda, toplumsal engellenmişliklerin payı büyüktür. Yaşamımdaki karşılığı ise önce kendimi sonra içinde bulunduğum toplumu tanımam, öfkemi tanımam ve bu öfkeyi yapıcı bir şekilde sokabilmem olmuştur. Küçük ve kapalı bir kasabada doğup büyümüş biri isen bacakların olsa dahi bazen istediğin gibi gezemezsin, gözlerin vardır fakat istediğine bakamazsın, dilin vardır söyleyemezsin, kolların vardır saramazsın. Engellilik kavramının benim yaşamımdaki karşılığı bedensel farklılıklar değildir. Sadece önümüze engeller koyarak, bedensel farklılıklarımızı engel haline getiren sistem ve toplumdur.

Pınar: Engelli bebekler yapma fikri nasıl oluştu?

Serpil Acar: Emekli olunca çevremdeki çocuklara değişik oyuncaklar örmeye başladım. Bir gün hem bebek örüp hem televizyon izlerken bir Japon kanalında protez bacak yapan birini görüp etkilendim ve ilk engelli bebeğimi yaptım.

Pınar: Bebekleri yaparken nelere dikkat ediyorsunuz?

Serpil Acar: Çocuklara zarar verebilecek materyaller kullanmamaya, ellerimin ve malzemelerin temizliğine oldukça özen gösteriyorum. Onların hayal güçlerine odaklanarak basmakalıp şeyler yapmamaya çalışıyorum. Ayrıca kıyafetlerin kolayca giydirilip çıkarılabilir olmasına, renkli olmalarına ve gülmelerine dikkat ediyorum.

Pınar: Şu ana kadar yaptığınız bebekler ve çeşitleri nelerdir?

Serpil Acar: Genelde hediye edeceğim çocuğun isteğine ya da ihtiyacına özel olarak tasarım yapıyorum. Mesela bir bebeğe verilecekse saçları olan bir model yapmıyorum veya boyutunu ona göre ayarlıyorum. Standart sayılabilecek bebekler dışında, kolları veya bacaklarında engelleri olan, vitiligolu, albinolu, yanıkları, doğum lekeleri ya da fiziksel farklılıkları olan bebekler yapıyorum.

Pınar: Bir bebeğin yapımı ne kadar sürüyor?

Serpil Acar: Bir bebeğin yapımı ortalama olarak 4-5 gün, üstündeki kıyafetlerin yapımı ise 3-4 gün sürüyor.

Pınar: Çevrenizde yaptığınız bebeklerle oynayan çocuklar var mı? Varsa nasıl tepki veriyorlar?

Serpil Acar: Örmeye başladığım günden bu yana çevremdeki her çocuğa bir bebek hediye ettim. Genel olarak maddi durumları çok iyi değildi ve başka oyuncaklarla oynama şansları yoktu. Tepkilerine önce ben de şaşırırdım. Fabrikasyon oyuncaklar daha albenili olduğu halde bunları daha çok sevdiler. Gerçekmiş gibi davrandılar. Hatta birisi plastik bebeğini koltuğa fırlattığı halde, el örmesi bebeği dikkatlice yatırmıştı.

Pınar: Bu, bebeğin engelli olmasından mı kaynaklanıyordu yoksa çocuğun oyuncuğu güzel bularak etkilenmesi ve ihtimam göstermesi miydi?

Serpil Acar: Bu bebekleri daha gerçek ve güzel bulduklarını gözlemledim. Çocuk kendisi de engelli ise ailesinin kendisine özenli ve adil davranmasının bir göstergesi ya da kendisiyle özdeşleştirilmesi olabilir. Ailesi tarafından kabul görmediği bir durum söz konusuysa bebeği kendi yerine koyup, kendi beklentisini ona gösteriyor olabilir. Çocuk engelli değilse, öğrenilmiş bir acıma duygusu ağır basıyor. Bebek hediye ettiğim bir çocuk, kolu kopmuş eski bir bebeğini hatırlayarak annesinden onu da getirmesini istemiş, annesi kolu koptuğu için attığını söylediğinde huysuzlanmıştı.

Pınar: Hiç sergi açtınız mı? Ya da açmayı düşünüyor musunuz?

Serpil Acar: Hayır açmadım. Çocuklara faydalı bir proje oluşturabilirsek tabii ki açarım. Sadece çocukların gelmesini, ebeveyn ön yargıları olmadan onların tepki ve konuşmalarını gözlemleyebilmek isterdim. Çünkü çocukların engelli bebeklerle, büyüklerin ve toplumun ön yargıları henüz onlara bulaşmadan tanışmalarını ve sorularıyla onları konu üzerinde düşünmeye sevk etmelerini istiyorum.

Pınar: Bu bebekleri kullanıma sunmayı hiç düşündünüz mü?

Serpil Acar: Yaptığım her oyuncuğu bittikten sonra zaten kullanıma sundum. Birçoğunu yanlarında çocuklarıyla gelen kişilere vermesi için eşimin iş yerine göndermiştim. Eşim İzmir'in Kiraz ilçesi Mal Müdürlüğü'nde çalışıyordu. İlçe pazarına köylerden gelenler, çeşitli yardım fonlarına başvuru yapmak üzere yanlarında çocukları ile gelirdi. Ayrıca mahallemdeki her çocukta hatıra olarak birer adet var. Benim hayalim; engellerle ilgili farkındalığın çocuk yaşta uyanması ve ön yargısız çocukların yetişmesi için bu fikrin daha geniş kitlelere ulaşması.

Pınar: Satışını yapıyor musunuz ya da yapmayı düşünüyor musunuz?

Serpil Acar: Bugüne kadar yapmadım ama benden uzakta olan çocuklara erişebilmek adına düşünebilirim. Sadece bir şeyler yapmak istiyorum. Çocukların kendileri gibi bebekler istediğini biliyorum ve bu talebi karşılayabilmek istiyorum. Keşke her birinin oyuncaklarıyla kavuşma anlarını da görebilsem.

Pınar: Bu bebekleri hiç engelli bir çocuğa hediye ettiniz mi? Ettiyseniz tepkisi ne olmuştu? Onun gösterdiği tepkiye yanında bulunan yetişkinler nasıl bir karşılık verdi?

Serpil Acar: Evet bire bir gözlemlerim oldu. Tepkileri yaşlarına göre değişiklik gösteriyor. Beş yaşından küçükler ebeveynlerine bebekteki engelleri göstererek “anne-baba bak!” diyorlar ve çok seviyorlar. Daha büyükler ise hemen önce bebeğe sonra anne babalarının gözlerine bakıyorlar. Bu da bana o çocukta artık yetişkin ön yargılarının oluşmaya başladığını düşündürüyor. Sanki artık iç seslerini duymamaya başlamışlar ve duygu ve düşüncelerini ifade etmede yetişkinlerin onayına ihtiyaçları var gibi.

Yetişkinlerin tepkileri de farklı oluyor. Genel olarak çocuklarının sevinci ile mutlu oluyorlar fakat gözlerinde neden bu oyuncak benim çocuğuma veriliyor tereddüdü oluyor. Kendini bu konuda biraz daha yetiştirmiş “Benim özel çocuğum var” diyen anne babalarda bile bununla karşılaşabiliyorum.

Pınar: Bebekleri hediye ettiğiniz engelsiz çocukların ve ailelerin bebeklerin engelli olmasıyla ilgili bir tepkisi oldu mu? Olduysa nedir?

Serpil Acar: Engelsiz çocukların tepkileri de yaşlarıyla doğru orantılı oluyor. Küçükler engeli fark edip, ebeveynlerine ilginç bir şey gördüklerindeki aynı ifadeyle; “anne-baba bak!” derken, daha büyüklerde maalesef acıma duygusu görüyorum. Esasen yetişkinlerin tepkisi de yetiştirdikleri çocuklarla doğru orantılı oluyor. Yoğunlukla “Yazık!” diye başlayan cümleler kuruluyor. Daha da acısı çocuğuna; “Bak bu da kardeşine vurmuş, Allah kolunu böyle yapmış” diyen de oluyor.

Engellilik konusunda farkındalığı olduğunu düşündüğüm aileler dahi çocuklarının sorularına anında cevap veremiyorlar. Bu da bana bazen farkındalıklarının biraz yapay ve ezberden ibaret olduğunu, konu üzerinde gerçek anlamda hassasiyet göstermediklerini düşündürebiliyor.

Bir anne, bebeği severek oynayan çocuğunu bana göstererek; “Evde kolu-bacağı çıkan bebeklerini atıyor. Bunu çok sevdi, ne güzel yapmışsınız” diyerek beni onurlandırmaya çalışmıştı. Oysa “Çocuğum o kırıldı ben sana yenisini alayım ya da tamir edeyim” hatta “O bebekle evde oyna, başkalarının yanında çıkartma ayıp olur” diyerek farkında olmadan kendisi aşılardı bu bakış açısını çocuğuna.

Gençken yabancı filmlerde görürdüm. Durumları maddi olarak iyi ailelerin çocuklarının elinde oldukça yıpranmış, kolları, bacakları, gözleri olmayan bebekler olurdu. Onlar yenisini alamazlar mıydı? Bizler neden istemediğimiz, toplum tarafından kabul görmeyen formda olanı yadsıyor ya da ondan utanıyoruz? Çocuk herhangi bir nedenden dolayı engelli hale geldiği zaman düşünmez mi “Beni de şimdi yenisıyla mi değiştireceksiniz? Ben de bebeğim, bu şekilde toplum önüne çıkarsam ayıp olur” diye.

Pınar: Son olarak benzer bir çalışma yapmak isteyenlere neler tavsiye edersiniz?

Her türlü engelin ortadan kalktığı bir dünya hayal etmelerini, mutlaka çocuklara yönelik bir eylemde bulunmalarını, yaptıkları iş ne olursa olsun önce onunla oynayan çocuğu hayal etmelerini ve empati kurmalarını tavsiye ederim. Bunlar olduktan sonra zaten sabır ve çalışma azmi kendiliğinden oluyor.

Serpil Hanım’a bu harika fikrini hayata geçirdiği için teşekkür ediyor ve diğer kişi ve kurumlara da ilham vermesini diliyoruz.

Öylesine...

Gülcan Altun

guleycane@gmail.com

Sayı 50, Nisan 2018

Lacivertliğinden sıyrılıp koyuluğunu silkelemeye çalışan mavinin en soğuk olduğu bir gökyüzüyle girerdim çocukluğumun Ankara'sına. İçim mutlulukla üşürdü. Geride bıraktığım babamın buruk özlemine karışan kar heyecanı ile bakardım otobüs camından. Mavi çöp kutusunun hemen arkasındaki evdi dedemlerin tek kayısı ağacıyla şirinleşen evi.

Gözlerimi ilk kaybettiğim yıllarda, her altı ayda bir Ankara'ya gitmek durumunda kalmıştık annem ve ben. Çoğu zaman kardeşim de bizimle beraberdi tabii. Ankara'nın doktorlarına daha mı güveniyordu ne annem, gidiyorduk işte. Ankara, Mamak ve Göz Bankası Hastanesi... Altından akan Samsun asfaltı, arabalar, arabalar, arabalar... Hiçbir zaman görmediğim ama bildiğim otomobil seli... Yeni Türkü müzik gurubunun Sonbahardan Çizgiler şarkısı bana hep bu manzarayı anımsatır, çocukluğumu, hüzünlü Ankara göğünü, karlı bir hastane bahçesini, oda arkadaşım Hüseyin ile araba sayma yarışlarımızı, hastanenin karşısındaki tadına doyamadığım dönerleri yapan küçük dönerciyi anımsatır. O dönerin tadını başka hiçbir yerde bulamadım.

Geçmişinden kopamayan yaşlılara döndüm. Galiba artık gerçekten yaşlandım. Sık sık bu hislere kapıldığıma göre. Biz büyüdük ve kirlendi dünya, gene bir Yeni Türkü şarkısında söylendiği gibi. Hem kirlendi hem otomatikleşti.

Otomatikleştik evet! Her şeyimiz monoton bir çizgide. Eskiden de böyle miydi? Anne babalarımız da mı böylelerdi? Sanmıyorum. Hatırlıyorum, eskiden ev oturmaları vardı, paylaşımlar, aileler arası küçük eğlenceler. Düğünler bile otomatikleşti artık.

Teknolojinin esiri olduk deniyor ya birçok yerde, çok zaman. Hakikaten öyle. Mesela artık birçok kimse kol saati takmıyor. Cep telefonları bu gereksinimi karşılıyor çünkü. Oysa ilk kol saatim ne güzel bir heyecan ve mutluluk oturtmuştu kalbime, dudağımdaki şaşkın gülümseme ile birlikte.

İlk kabartma saati, kabartma yazıyı öğrenmek için 1990 yılı yazında gittiğim Ankara Aydınlık Evler Okulu'nda verilen yaz kursunda görmüştüm. O zaman çok uzak gelmişti bana. Ama şimdi benim de kolumda vardı. Özellikle kör olduktan sonra buruk bir hüznle kendime hep uzak gördüğüm saat takma duygusu yanı başımdaydı artık. Ne garip değil mi? En basit şeylere özlem duyuyor hayatın bir yerinde birileri. Halbuki dünyanın bir yerinde başkaları çözmüş olduğu halde bu gereksinimin gerekliliğini haberiniz bile olmuyor veyahut haberiniz olsa da imkanınız. En zoru da bu olmalı.

Çocuk gibi ilk günlerde saatimin kapağını açıyor, akrep ve yelkovana hafifçe dokunuyordum huzurla. Sonra kapağını kapatırken gelen o çıt sesi... Ne çok severdim. Sonra bir saatim daha oldu. Ama onun kapağını kapatırken ilki kadar güzel çıt sesi vermiyordu.

Teknolojiye dönelim hadi! Tarihi ya da en sevdiklerimizin bile telefon numaralarını aklımızda tutmak zahmetinde bulunmuyoruz. Elimizin altında var nasılsa. En ufak bir arızada ise elimiz kolumuz bağlanıyor. Dünya durdu gibi hissediyoruz. Teknoloji ekranlardan dil çıkartıyor bize. "Hehehe bana muhtaçsın" diye.

Sabah kahvaltı yaparken elde tablet ya da telefon haberler gözden geçiriliyor veya kişisel mesajlara bakılıyor, evden çıkılıyor, durakta beklerken hatta yolda yürürken veya araba kullanırken bile çok zaman insanların bir yandan internette gezindiğine tanık oluyoruz. Yaşanan kazalar ise işin ayrı bir boyutu.

Otobüslerde, bekleme salonlarında hep elde telefonlar. Yanındakinin farkında bile değil insanlar. İşyerinde bütün gün ekran karşısında çalışıyor ve akşam eve gelmez TV'nin tuşuna dokunuyorlar. Hiç bakmasan bile, ki genelde göz ayrılmaz oradan, sesi hep doldurur tüm evi. Eğer TV'de izleneni sarmadıysa kafamız hemen internete koşarız. Farkında mısınız? Hastanelerin göz poliklinikleri en dolu bölümlerden biri. Sanırım hastanelerin en yoğun servisleri bir göz bir de nöroloji bölümleri. Zira artık herkes gözlüklü. Gözlük takmadığında gözünü aç aça bakmaya çalışan insanlar hızla artıyor. Neyse bu durum biz körler için daha iyi. Bu sayede erişilebilirlik çok daha öncelikli bir konu haline gelir. Artık her alanda herkes bunun önemli bir şey olduğunun farkına varır. Körleri bir kenara ayrılabilir bir azınlık sayamazlar. Yani erişilebilirlik çoğunluğun gereksinimi haline geleceğe benziyor.

Ben gene ne diyecektim nerelere geldim. Artık zamanımız, planlarımız, hatta arkadaşlıklarımız, sevgilerimiz, boş zaman değerlendirmelerimiz hepsi teknolojinin elinde. O yoksa yok muyuz acaba?

Artık önemli günlerimiz, sevdiğimizimizin doğum günleri bile onun elinde. Çok rahatız bu sayede. Nasılsa uyarıyor bizi. Gerçi iyi bir şey bu da. Evlilik yıldönümünü unutma stresi yok mesela. "Aaaa! Bugün eşimin doğum günüymüş. Gerçekten bugün ayın kaçığıydı?" diyoruz bir anda.

Tüm bunlara rağmen birçok insanla birlikte körler için de çok büyük kolaylık. Mesela benim gençliğimde bir yemek yapmak istediğimde annemden ya da yakın bildiğim bir komşu teyzeden tarif öğrenmem gerekirdi. Oysa şimdi muhtaç olduğum tek şey erişilebilirliği sağlanmış bir internet sitesi ya da cep telefonu uygulaması. Bakıyor, tarifin gerektirdiği malzemeleri hazırlıyor ve anlatıldığı üzere yapmaya başlıyorum.

İnternette çok fazla dolaşan kısya benzeri hikâyelerden birinde mutluluğun gizini arayan bir gencin öyküsü anlatılır. Genç bu amaçla bir bilge krala gider. Bilge kralın sarayı muhteşemdir adeta. Kral gence içine iki damla yağ damlattığı kaşığı verir ve sarayında dolaşmasını söyler. Genç elinde kaşık koridorlarda dolaşmaya başlar. Ancak gözünü kaşıktan ayırmamaktadır. Geziyi bitirip kralın yanına döndüğünde "getirdim efendim" der. Kral sorar: "Duvarlardaki eşsiz resim tablolarını gördün mü? Ya yerlerdeki muhteşem İran halılarını? Masaların üzerindeki en ince işçilikle işlenmiş vazoları?" Genç hiçbirini görmemiştir. Kral onu bakması için tekrar elindeki kaşıkla birlikte dolaşmaya gönderir. Bu sefer döndüğünde gencin ağzı şaşkınlıktan ve hayranlıktan bir karışık açık kalmıştır. Krala hayranlığından ve gördüğü şeylerin muhteşemliğinden övgüler düzmeye başlar. Kral yine sorar: "Kaşıktaki iki damla yağa ne oldu?" Çünkü kaşıktaki iki damla yağdan eser yoktur.

Bence teknoloji de ve hatta hayatın kendisi bile, işte böyle; teknolojinin bütün nimetlerinden faydalanmalı insan ama kaşıktaki iki damla yağı unutmadan.

Teşekkür

Sevgi Mart

sevgi.mart@gmail.com

Sayı 50, Nisan 2018

Merhaba arkadaşlar, bu ay, aslında çok uzun zaman önce yapmam gereken bir şeyi yapmak ve hayatıma birçok güzellik katan insanlara teşekkür etmek istiyorum.

Aslında bu insanlar, sadece benim değil; eminim birçoğumuzun hayatına dokundular.

Öncelikle, sesli kütüphane kurucularından ve çalışanlarından başlayalım. Şimdi düşünün, kitap okumayı deli gibi seven bir kız. Bu kızın çocukluğu, anneannesinin ve babaannesinin anlattığı masallarla, anılarla, bilmecelerle geçtiği için, sürekli okuma açlığı çekiyor. Ailesi, annesi, babası, kardeşleri fırsat buldukça bir şeyleri sesli okuyorlar ona ama bunlar, bu kızı kesmiyor. İstiyor ki; canı ne zaman isterse kitaplara ulaşabilsin; geceleri uykusu kaçtığında, gündüzleri canı hayaller âlemine dalmak istediğinde, aklına takılan bir konuyu kafasında çözmek istediğinde... Ancak, Braille basılmış kitap neredeyse yok. Dolayısıyla, kitaplar ona masal ülkelerinin peri kızları gibi geliyor. Sonra bir gün, TÜRGÖK adında bir sesli kütüphane keşfediyor. Ancak, buradan gelecek kitapları da beklemek ayrı bir dert oluyor. Üstelik ayda sadece üç kitap alınabilmesi de ona kısıtlayıcı geliyor. Çünkü, bir yandan yüksek lisansını yaparken; bir yandan da akademik bilgilerle dolan kafasını, hayaller âleminin coşkun sularında yıkayıp; arındırmak istiyor. Tam bu dönemde, bir gün annesinin okuduğu bir gazetede, Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı GETEM'in haberine rastlıyorlar. İşte o andan itibaren; bu kızın hayatına yeni bir anlam geliyor. Ne zaman, hangi kitaba isterse ulaşabilmek; istediğini istediği kadar dinleyip; sonra istediği zaman tekrar geri dönebilmek. Muhteşem bir dünya geliyor ona.

Bu kız benim arkadaşlar. Şimdi sizlerin nezdinde, başta GETEM olmak üzere; tüm sesli kütüphanelerin kurucularına, çalışanlarına, gönüllü okuyucularına, kitap tarayıcılarına, kısacası, o eserlerin bizim kulağımıza ulaşmasında emeği geçen herkese minnetlerimi sunmak istiyorum. Gerçekten, yaptıkları iş o kadar önemli ki; düşünün, evimizin rahat ortamında, bir yolculukta, bekleme odalarında, akla gelebilecek her yerde, sadece birkaç tıkla, istediğimiz kitaba ulaşıp; hoşça vakit

geçirebiliyor, bir konu hakkındaki merakımızı giderebiliyor ya da hiç bilmediğimiz birçok yeni bilgi ve deneyim kazanıyoruz.

Ya SEBEDER. Onun hayatıma kazandırdıklarını anlatmak istesem; bir kitap yazabilirim herhalde. Sinema filmlerinin, dizilerin, sadece yarısını takip edebildiğimi, SEBEDER sayesinde anladım. Engellilere film ve dizi zevkini sonuna kadar yaşatmak isteyen ve bu amaçla hayallerinin peşinden koşan bir grup güzel insanın, bize bu gün sunduklarını anlatmaya kelimeler yetmez herhalde. Eminim hepimiz, sevdiğimiz bir dizi televizyonda oynarken ya da sinemaya gittiğimizde film izlerken; yanımızdakilere; “Şuanda ne oluyor? Kim geldi? O sesler nereden çıkıyor? Neden öyle tepki verdin ne oldu ki?” gibi sorular sormuşuzdur. Sözlerin yetmediği yerde, izlediğimiz şeye biraz daha anlam katabilmek ve ondan biraz daha fazla zevk alabilmek için. Ancak, şimdi, SEBEDER sayesinde, kulaklıklarımızı takıp; seyir mahremiyetimiz içinde, erişilebilirliği hak gören tüm yapımcıların ürettikleri eserleri, büyük bir zevkle takip edebiliyoruz. Hatta bana öyle bir durum oldu ki; birisiyle bir şey konuşurken ya da bir toplantıdayken veya birilerine bir şeyler anlatıyor, eğitim veriyorken; “Keşke şuan SEBEDER’den birisi yanımda olsa ve bana bu insanların mimiklerini, davranışlarını betimlese.” diye düşünüyorum.

O insanlar, inançlarının ve hayallerinin peşinden giderek; bize, bu gün, belki de bundan on yıl önce “İmkânsız” diye düşündüğümüz güzellikleri yaşıyorlar. Sadece film ve dizilerle kalmadı bu çalışma elbette. Tablolar, binalar, bayraklar, broşürler, afişler, paralar, tiyatro ve bale eserleri ve aklıma gelmeyen daha bir sürü yapıt da SEBEDER sayesinde artık bizler için erişilebilir. Bir ülkenin para birimini düşündüğümde, kafamda bir imge oluşuyorsa; bir sanat eseri ya da ünlü bir binadan bahsedilirken, fikir yürütebiliyorsam; siz güzel insanların sayesinde. Bu nedenle, metin yazarından seslendirenine, son kontrolünü yapandan, montaj uzmanına, her birinize ayrı ayrı sonsuz minnetlerimle.

Bu günlerde, SEBEDER’in emeklerini yıpratmaya çalışan ya da o emekleri dikkate almayan; yapılan işin önemini göremeyen bazı yayın kuruluşları var. SEBEDER’in gecesini gündüzüne katarak hazırladığı Betimleme Versiyonlarını yayına almakta ihmalkâr davranan; ya da betimleme yaptırmak istemeyen kuruluşlar. Umarım, betimlemenin ve erişilebilirliğin bizler için ne anlama geldiğini bir an önce anlarsınız

ve sizlerde, hem bizim hem de SEBEDER'i oluşturan tm gzel insanların hayallerini paylaşabilirsiniz.

Hem sesli ktphanelerimiz hem de SEBEDER'in hep bizimle hep hayatımızda olması ve tatlı dokunuşlarını yaşamımızdan eksik etmemesi dileklerle; tekrar teşekkrlere.